Selvityksiä ja ohjeita
Utredningar och anvisningar

1/2011

Verkkovaikuttamista 2010-luvulla

Selvitys verkossa pääosin tai kokonaan tapahtuvan yhdistystoiminnan mahdollistamisesta

Leo Stranius ja Lasse Laaksonen

Selvityksiä ja ohjeita
Utredningar och anvisningar

1/2011

Verkkovaikuttamista 2010-luvulla

Selvitys verkossa pääosin tai kokonaan tapahtuvan yhdistystoiminnan mahdollistamisesta

Leo Stranius ja Lasse Laaksonen

Painotuote

Edita Prima Oy, Helsinki 2011

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

20.1.2011

Julkaisun nimi	Verkkovaikuttamista 2010-luvulla Selvitys verkossa pääosin tai kokonaan tapahtuvan yhdistystoiminnan mahdollistamisesta		
Tekijä	Leo Stranius ja Lasse Laaksonen		
Oikeusministeriön julkaisu	Selvityksiä ja ohjeita	Sarjanumero	1/2011
OSKARI numero	OM 3/52/2010		
ISSN-L	1798-7059		
ISSN (nid.)	1798-7059	ISSN (PDF)	1798-7067
ISBN (nid.)	978-952-259-098-5	ISBN (PDF)	978-952-259-099-2
Asia- ja avainsanat	yhdistykset, poliittinen osallistuminen, internet, uusmedia		

Tiivistelmä

Kansalaistoiminnan perinteisten vaikuttamistapojen rinnalle on viimeisen kymmenen vuoden aikana noussut yhä enemmän epämuodollista, usein verkon kautta tapahtuvaa toimintaa. Tässä selvityksessä tarkastellaan verkkovaikuttamisen tilaa ja erityispiirteitä sekä sen edistämisen haasteita ja mahdollisuuksia. Lisäksi selvityksessä arvioidaan, että verkossa organisoituvaa kansalaistoimintaa voidaan parhaiten tukea mahdollistamalla sille samat toimintaedellytykset kuin perinteisille yhdistyksille.

Verkkovaikuttamiseen liittyy useita haasteita. Näitä ovat esimerkiksi teknisen osaamisen ja resurssien puuttuminen, julkisten verkkopalveluiden ja viranomaistoiminnan heikkous, anonyymiys ja moderointi sekä yksityisyyden suoja. Edelleen kansalaistoimintaa verkossa rasittaa sähköisen tunnistamisen vaikeus ja rekisteröityminen, toiminnan rahoitukseen ja rahankeräykseen liittyvät haasteet, tiedon avoimuuden puutteellisuus sekä erilaiset oikeudelliset riskit yhdistysten käyttäessä verkkoa oman toiminnan organisoimiseksi. Verkkovaikuttamiseen liittyy myös useita mahdollisuuksia. Se on halpaa, nopeaa ja monien ulottuvilla. Lisäksi se on ajasta ja paikasta riippumatonta sekä parhaimmillaan yhteisöllisyyttä voimistavaa.

Selvityksen perusteella kokonaan verkossa toimivan rekisteröidyn yhdistyksen mahdollistaminen edellyttäisi vain pieniä muutoksia yhdistyslakiin. Lisäksi tiedon saantia yhdistysrekisteristä tulisi helpottaa ja harkita kevytrekisteröinnin mahdollisuutta epämuodolliselle kansalaistoiminnalle. Samoin olisi tarpeen harkita yhdistysten rahankeräysten ehtoja muutettavaksi nykyistä vaivattomammaksi. Verkkovaikuttamista voitaisiin tukea myös mahdollistamalla kaikille pääsy julkisiin asiakirjoihin ja tietoihin.

PRESENTATIONS-BLAD

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

20.1.2011

Publikationens titel	Deltagande på webben på 2010-talet En utredning om förutsättningarna för föreningsverksamhet som organiseras i huvudsak eller helt och hållet på webben		
Författare	Leo Stranius och Lasse Laaksonen		
Justitieministeriets publikation	Utredningar och anvisningar	Serienummer	1/2011
OSKARI nummer	OM 3/52/2010		
ISSN-L	1798-7059		
ISSN (häft.)	1798-7059	ISSN (PDF)	1798-7067
ISBN (häft.)	978-952-259-098-5	ISBN (PDF)	978-952-259-099-2
Sak- och nyckelord	föreningar, politiskt deltagande, Internet, nya media		

Referat

Vid sidan om de traditionella formerna att delta har det under det senaste årtiondet uppstått alltmer informell medborgarverksamhet som ofta sker på webben. I denna utredning betraktas webbdeltagandets tillstånd och särdrag samt de utmaningar och möjligheter som anknyter till främjandet av det. Dessutom bedöms det i utredningen att det bästa sättet att stöda medborgarverksamhet som organiseras på webben är att skapa samma verksamhetsförutsättningar för den som för de traditionella föreningarna.

Det finns många utmaningar i anslutning till deltagande på webben. Dessa är till exempel brist på teknisk sakkunskap och resurser, bristerna i de offentliga webbtjänsterna och myndighetsverksamheten, anonymitet och moderering samt integritetsskydd. Medborgarverksamheten på webben är problematisk också på grund av svårigheter med elektronisk identifiering och registrering, utmaningar i anslutning till finansiering av verksamheten och penningsinsamlingar, brister i informationens öppenhet samt olika rättsliga risker som uppstår när föreningar använder webben för att organisera sin verksamhet. Det finns även många styrkor i anslutning till deltagande på webben. Det är förmånligt, snabbt och tillgängligt för många. Därtill är det oberoende av tid och plats, och i bästa fall kan det stärka social gemenskap.

Enligt utredningen krävs det endast små ändringar i föreningslagen för att göra föreningsverksamhet som sker helt och hållet på webben möjlig. Dessutom ska medborgarnas möjligheter att få uppgifter ur föreningsregistret förbättras, vartill man bör överväga om möjlighet för en lättare form av registrering ska erbjudas inom den informella medborgarverksamheten. Det är också behövligt att överväga om villkoren för föreningarnas penningsinsamlingar skulle kunna förenklas. Deltagandet på webben kan också stödas genom att ge tillgång till offentliga handlingar och uppgifter för alla.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO 9

2. KANSALAISTOIMINNAN MUUTOS 11
2.1 Verkkovoimaa 11
2.2 Kansalaistoiminnan murros 13
2.3 Kuusi teesiä tämän päivän kansalaistoiminnasta 15

3. VERKKO-OSALLISTUMISEN ESIMERKKEJÄ 18
3.1 Facebookin ”tykkään” -aktivismi 18
3.2 Ikkuna Suomen Luontoon -foorumi 20
3.3 Maahanmuuttokriittinen Hommaforum 20
3.4 Piraattipuolue 21
3.5 Tarhauskielto-kampanja 22
3.6 Ydinvoima-aktivismia uusin ja vanhoin keinoin 23
3.7 Kansainvälisiä esimerkkejä 24

4. VERKKO-OSALLISTUMISEN HAASTEITA JA MAHDOLLISUUKSIA 26
4.1 Haasteita 26
4.2 Mahdollisuuksia 35

5. YHDISTYSLAIN TARKASTELU 40
5.1 Yhdistyksen perustaminen ja muutokset verkossa 40
5.2 Yhdistystieto verkossa 42
5.3 Yhdistyksen päätösvallan käyttäminen verkossa 43
5.4 Kokousvirheiden vaikutus verkkoympäristössä 45
5.5 Yhdistyksen hallinto verkossa 46
5.6 Kansainväliset havainnot 46
5.7 Yhdistyksen toiminta kokonaan verkossa? 47
5.8 Yhdistyksen verkkotoiminnan edistämisen vaikutukset 50

6. JOHTOPÄÄTÖKSET JA SUOSITUKSET 51

7. SELVITYKSESSÄ KÄYTETTY AINEISTO 54
7.1 Kirjallinen ja verkkomateriaali 54
7.2 Haastatteluaineisto ja seminaarimateriaalit 56

1. Johdanto

Tämän selvityksen tarkoituksena on kartoittaa järjestöjen ja järjestötoimintaan osallistuvien kansalaisten tarpeiden ja toimintamallien muutoksia internet-ympäristössä sekä arvioida keinoja, joilla verkko-osallistumista yhdistystoimintaan voitaisiin tukea ja parantaa. Lisäksi selvityksen tavoitteena on kartoittaa sitä, miten yhdistyslakia tulisi jatkossa kehittää tunnistamaan paremmin järjestö- ja kansalaistoiminnan muutoksia sekä mahdollistamaan paremmin myös pääasiassa verkossa tapahtuva yhdistystoiminta. Selvitys ei ole luonteeltaan kattava tutkimus aihepiiriin, vaan kyse on paremminkin asiantuntija-arvioihin perustuvasta muistio, jonka tarkoituksena on toimia pohjana myöhemmälle keskustelulle sekä selvitys- ja lainsäädäntötyölle.

Valtioneuvoston periaatepäätös demokratian edistämisestä Suomessa[1] linjaa seuraavaa:

”Yhteiskunnallisia liikkeitä ja omaehtoista kansalaistoimintaa on rohkaistava yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Rekisteröitynyttä kansalaistoimintaa ei tule perusteettomasti suosia suhteessa rekisteröimättömään yhdistys- ja kansalaistoimintaan. Osana kohdassa 9[2] mainittua selvitystä arvioidaan, millä tavoin epämuodollisen kansalaistoiminnan arjen toimintaedellytyksiä on mahdollista vahvistaa. Lisäksi tulee selvittää millä tavoin yhdistyslakia olisi mahdollista kehittää tunnistamaan myös verkossa pääosin tai kokonaan organisoituvan yhdistys- ja kansalaistoiminta.”

Tällä selvityksellä pyritään osaltaan edistämään periaatepäätöksen toteutumista. Selvityksessä esitellään muutamia esimerkkejä sähköisestä ja epämuodollisesta verkko-osallistumisesta (luku 3) sekä pohditaan näiden tuomia haasteita ja mahdollisuuksia (luku 4) kansalaistoiminnan näkökulmasta. Tämän pohjalta tarkastellaan yhdistyslain muutostarpeita (luku 5). Lopuksi tehdään konkreettisia suosituksia tunnistetuista muutostarpeista (luku 6).

Selvityksen tavoitteena on vastata seuraaviin kysymyksiin:

- Miten kansalaistoiminta on muuttunut ja miten sitä voidaan tukea verkkoympäristössä?
- Miten verkko-osallistumista nykyään toteutetaan eri ympäristöissä?
- Minkälaisen toimintaympäristön nykyinen yhdistyslaki mahdollistaa?
- Miten yhdistyslakia tulisi muuttaa huomioimaan paremmin kansalaistoiminnan muutokset?

Yllä oleviin kysymyksiin pyritään vastaamaan käymällä läpi aiheesta tehtyjä selvityksiä ja tutkimuksia, analysoimalla haastatteluja sekä tarkastelemalla useita epävirallisen kan-

[1] Valtioneuvoston periaatepäätös demokratian edistämisestä Suomessa 4.2.2010, http://www.vn.fi/toiminta/periaatepaatokset/periaatepaatos/fi.jsp?oid=287174

[2] Kohta 9: ”Kansalaistoiminta ja sen pitkäjänteinen rahoitus sisällytetään nykyistä selkeämmin valtakunnallisiin ohjelmiin ja strategioihin. Avustustoiminnan lähtökohtana ovat yleisavustukset, joita hanke- ja projektirahoitus täydentää. Kannustetaan kuntia laatimaan kansalaistoiminnan rahoituksesta omia ohjeistuksia ja ottamaan järjestökentän monipuolisesti huomioon valmistelussa.” Tämän pohjalta ”Järjestöjen rahoituksesta tuotetaan aineistoa hallitusohjelmavalmistelua varten.”.

salaistoiminnan ja verkko-osallistumisen esimerkkitapauksia. Lisäksi nykyistä yhdistyslakia ja sen muutostarpeita arvioidaan erikseen.

Selvitystä varten on haastateltu 26 asiantuntijaa tai aktiivitoimijaa (luvussa 7 on lista henkilöistä ja muusta lähdeaineistosta) sekä tutustuttu tarkemmin kuuteen kotimaiseen verkkovaikuttamisen esimerkkiin. Lisäksi on tarkasteltu kevyesti myös muutamia kansainvälisiä esimerkkejä.

Kirjoittajien kirjoitusvastuu on jakaantunut pääasiallisesti siten, että Stranius on vastannut luvuista 2 ja 3, Laaksonen luvusta 5 ja kirjoittajat ovat kirjoittaneet yksittäisiä osioita lukuihin 4 ja 6 sekä kommentoineet toistensa laatimia tekstejä.

2. Kansalaistoiminnan muutos

Tässä luvussa tarkastellaan kansalaistoiminnan muutosta aiempien selvitysten[3] ja haastatteluaineiston valossa sekä esitetään yhteenveto siitä, miten kansalaistoiminta on viimeisen vuosikymmenen aikana muuttunut.

Internet on kansainvälisesti noussut yhdeksi keskeiseksi vaikuttamisen välineeksi viimeisen kymmenen vuoden aikana. Esimerkiksi Time-lehti nimesi vuoden 2006 lopulla vuoden henkilöksi internetin käyttäjät (”You”), jotka tuottivat ja jakoivat sisältöjä verkossa. Kansainvälisesti verkkovaikuttamisesta on olemassa lukuisia esimerkkejä. Näistä voi mainita esimerkiksi seti@home-projektin[4], Gutenberg-projektin[5], Linux-käyttöjärjestelmän kehittämisen[6] ja Wikipedian[7].

Verkosta on muodostunut myös keskeinen kansalaisvaikuttamisen työkalu. Esimerkiksi Kari A. Hintikan mukaan[8] koko yhteiskunnassa siirrytään verkon myötä hierarkisista, keskitetyistä ja reaktiivisista toimintamalleista verkostomaisiin, hajautettuihin ja proaktiivisiin toimintatapoihin. Verkko muokkaa jopa ihmisen biologista perustaa ja kykyä hahmottaa todellisuutta. Gary Smallin ja Gigi Vorganin mukaan[9] voidaan erottaa digikansalaiset (digital natives) ja digitulokkaat (digital immigrants). Tämä tarkoittaa sitä, että verkkovaikuttamiseen kiinni kasvaneiden nuorten on helpompi omaksua uusia kansalaisvaikuttamisen tapoja kuin vanhempien sukupolvien.

2.1 Verkkovoimaa

Tilastokeskuksen (2010) tutkimuksen mukaan[10] 86 prosenttia 16–74-vuotiaista suomalaisista ilmoitti käyttäneensä internetiä edellisten kolmen kuukauden aikana. Edelleen 72 prosenttia on verkossa päivittäin tai lähes päivittäin. Internetin käyttäjien osuus 65–74-vuotiaista kasvoi vuodessa kymmenellä prosenttiyksiköllä 43 prosenttiin. Nuoremmissa ikäryhmissä jo lähes kaikki käyttävät verkkoa.

Verkko-osallistumisen lisääntyessä yksilöiden vaikutusmahdollisuudet paranevat. Ei tarvita vanhoja ja kenties kankeita järjestörakenteita turvaamaan osallistumismahdollisuuksia, vaan myös epämuodollisissa verkostoissa on mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin, perustaa kampanjoita sekä saada omalle asialleen huomiota. Yksilöillä, tai ainakin diginatiiveilla, on enemmän matalan kynnyksen paikkoja tulla mukaan

---

[3] Esim. Suomalaiset osallistujina. Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen (2009), http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/1247667713779
[4] http://fi.wikipedia.org/wiki/SETI@home
[5] http://fi.wikipedia.org/wiki/Gutenberg-projekti
[6] http://fi.wikipedia.org/wiki/Linux
[7] http://fi.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Tietoja
[8] Hintikka, Kari A. (2009) Kansalaiset, liikehdinnät, puolueet ja internet. Teoksessa Mickelsson, Rauli (toim.) Puolueiden tulaveisuus. Oikeusministeriön julkaisu 2009:6.
[9] Small, Gary W. & Vorgan, Gigi (2008) iBrain: Surviving the Technological Alteration of the Modern Mind. Willian Morrow.
[10] Tilastokeskus 26.10.2010: Jo joka toinen suomalainen käyttää internetiä useasti päivässä, http://www.tilastokeskus.fi/til/sutivi/2010/sutivi_2010_2010-10-26_tie_001_fi.html

vaikuttamistyöhön. Verkkoyhteisöjen ja sosiaalisen median keräämät suuret käyttäjämäärät tarjoavat merkittävän mahdollisuuden ihmisten mobilisaatiolle.

Verkon myötä osallistuminen ja ihmisten aktivoiminen näyttää siis tulleen helpommaksi. Mutta onko erilaisten Facebook-vetoomusten tai nettiadressien allekirjoittaminen todella tehokasta vaikuttamista? Kulkeeko klikkauksen viesti reaalimaailman kohteelle asti? Ja kuinka monella lopulta on onnistuneen verkkovaikuttamisen vaatimia tietoja ja taitoja? Esimerkiksi hallinto toimii järjestökeskeisesti, eikä sillä yleensä ole mekanismeja tai prosesseja, jolla verkon kautta tapahtuvan toiminnan voisi huomioida osana päätöksentekoa. Ylipäätään verkkovaikuttamisen saavutuksia voi olla vaikea mitata.

Toisaalta ihmiset liittyvät mielellään järjestöjen Facebook-ryhmiin tai -vetoomuksiin. Esimerkiksi Luonto-Liiton perustetuille fanisivuille on liittynyt lyhyessä ajassa yli 2 500 uutta jäsentä, ja Ydinvoima kuuluu menneisyyteen -sivustolle liittyi keväällä 2010 yli 20 000 kannattajaa. Edelleen ”Täysimittainen kapina mediamaksua vastaan” -nimisessä Facebook-ryhmässä on yli 100 000 fanittajaa. Maahanmuuttokriittisellä Hommaforumilla taas on yli 4500 rekisteröitynyttä käyttäjää ja lähes 450 000 viestiä.

Vastaavasti perinteisten vaikuttamisten mallien tulisi joustaa ja mukautua tämän päivän vaatimuksiin. Perinteinen yhteiskunnallisen vaikuttamisen kanava on rekisteröity yhdistys. Vaikka yhdistystoiminta on mahdollista myös ilman rekisteröitymistä, liittyy rekisteröintiin monia jäsenien kannalta suotuisia oikeusvaikutuksia, erityisesti henkilökohtaisen vastuun olennainen väheneminen. Rekisteröity oikeushenkilö voi helpommin ja uskottavammin toimia esimerkiksi Facebook-ryhmittymän muodollisena edustajana suhteessa viranomaisiin - ja myös elinkeinoelämään.[11]

Verkkovaikuttamisen ”helppoudella” on myös hintansa. Kirjoittajien tiedossa ei ole tutkimusta, jossa arvioitaisiin sitä, missä määrin aktiivisuus verkossa johtaa toimintaan reaalimaailmassa. Onko faneista iloa järjestölle, jos heistä ei saa lopulta maksavia jäseniä tai aktiivisia toimijoita? Vai voiko verkkotoiminnan helppous myös osittain passivoida ihmisiä? Voiko verkkovetoomuksiin ja -keskusteluihin osallistumisen helppous antaa väärän kuvan vaikuttavan kansalaistoiminnan vaatimuksista? Miten monesta Facebook-ryhmästä ei saada vihiä esimerkiksi asiaa käsittelevien viranomaisten piirissä sosiaalisen median ulkopuolella?

Ihmisten motiivit osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ovat moninaiset. Usein vaikuttamisen lisäksi halutaan löytää ystäviä ja luoda uusia sosiaalisia suhteita. Tähän vain verkossa tapahtuva kansalaistoiminta ei välttämättä anna tarpeeksi eväitä. Verkossa tapahtuva toiminta ei voi kokonaan korvata fyysistä kohtaamista ja sosiaalista toimintaa. Pelkästään verkossa asioita voi edistää pääasiassa ilmaisemalla kantansa vetoomuksissa,

[11] Esimerkiksi yhdistyslain tarkistamiseen liittyen lausuntoja pyydettiin suoraan 28 yhdistysmuotoiselta oikeushenkilöltä (ks. hallituksen esitykseen 267/2009 johtaneet asiakirjat http://www.om.fi/1172045285650). Näistä yksikään ei ollut rekisteröimätön yhdistys.

käymällä keskustelua, jakamalla materiaalia ja pyrkimällä vaikuttamaan mielipiteenmuodostukseen, mutta asioiden toteuttaminen edellyttää usein siirtymää fyysiseen maailmaan. Esimerkiksi Luonto-Liitolle tärkeää lasten ja nuorten luonnonharrastustoimintaa ei voi kuin pieneltä osin edistää verkkoympäristössä. Tähän tarvitaan myös perinteistä ympäristökasvatustyötä koulujen, järjestöjen ja vanhempienkin taholta tarjoamalla mahdollisuus konkreettisiin luontokokemuksiin.

2.2 Kansalaistoiminnan murros

Selvityksen haastatteluaineiston perusteella on selvää, että ihmisten sitoutuminen ja kiinnittyminen yhteen järjestöön tai organisaatioon on löystynyt. Omaa identiteettia ei luovuteta enää yhtä herkästi ja pitkäaikaisesti yhdelle yhdistykselle tai toimijalle. Kansalaistoiminnassa korostuu yksittäisten tapahtumien ja aiheiden poimiminen oman kiinnostuksen, aikataulun ja elämäntilanteen mukaan. Ihmiset tukevat toimintaa usein antamalla mielummin rahaa kuin aikaa. Tässä yhtälössä verkossa tapahtuva kansalaistoiminta on houkuttelevaa, koska sitä voi tehdä ajasta ja paikasta riippumatta.

Kansalaistoiminta on lyhytjänteisempää ja kampanjakeskeisempää. Verkon myötä toiminnasta on tullut nopeatempoisempaa ja monimuotoisempaa. Ihmiset sitoutuvat tarkemmin juuri oman mielenkiintonsa kohteisiin. Yhdistysten hallintoon liittyvä työ ei kiinnosta samalla tavalla kuin vielä kymmenen vuotta sitten. Osallistumisen kynnyksen pitää olla matala, jotta toimintaan tullaan mukaan.

Kansalaistoiminta on siirtynyt perinteisestä järjestöorganisaatiomallista dynaamiseen ja lyhytjänteiseen, projektimaiseen toimintaan, jota tehdään yhä useammin myös verkossa. Monet haluavat osallistua toimintaan vain kevyesti. Voidaan puhua esimerkiksi kevytaktivismista tai ”tykkään” -vaikuttamisesta, jossa verkossa näkyvä ja kuuluva ryhmä muodostuu enemmän asian kuin perinteisen yhdistysrakenteen ympärille. Monissa tapauksissa perinteinen yhdistystoiminta ja sen luomat rakenteet ovat edelleen kuitenkin taustalla liikkeellepanevana ja toteuttavana voimana.

Perinteinen kansalaistoiminta on muutoksessa myös kehityksessä, jossa esimerkiksi kunnat ulkoistavat kokonaisia toimialoja kolmannelle sektorille. Tällöin kyse ei ole niinkään vapaaehtoistoiminnasta, vaan yhdistyspohjaisesta liiketoiminnasta. Tämän seurauksena yhdistystoiminta ammattimaistuu, mikä saattaa osaltaan karkoittaa vapaaehtoisia. Lisäksi politiikan epäpolitisoituminen ja päätöksenteon vähittäinen siirtyminen kansalliselta tasolta Euroopan unionille saattaa vaikuttaa kansalaistoiminnan luonteeseen. Euroopan union laajuinen kansalais- ja yhdistystoiminta on vielä nykyään verrattain harvinaista, vaikka varsinkin monet suuremmat suomalaiset järjestöt ovatkin melko hyvin verkottuneita.

Haastateltavien mukaan yhdistystoiminnassa keskivertojäsen on aiempaa vähemmän aktiivinen ja olettaa aiempaa enemmän, että joku muu edistää asioita jäsen- tai tukimaksua vastaan. Verkkoaktivismi tukee helppoa osallistumista. Aktiivisuus keskittyy yleisestä maailmanparannuksesta ja rauhanmarsseista yksilökeskeisempään ja konkreettisempaan toimintaan.

Myös perinteisen kansalaistoiminnan ympärillä tapahtuva vuorovaikutus ja erilainen kommunikointi verkon kautta on lisääntynyt. Verkkokampanjointi on jo pitkään ollut arkipäivää järjestöissä, ja verkko on halpa ja nopea tapa saada asialle potentiaalisesti suuri yleisö. Se on toiminta-alue, mutta myös välittävä elementti. Verkkoviestintä tukee edelleen myös muita viestintä- ja osallistamisen muotoja. Monet asiakirjat addresseista jäsenlehtiin tuotetaan ensisijaisesti tai pelkästään verkkoon. Asioista tiedottaminen on muuttunut yksinkertaisemmaksi ja nopeammaksi. Verkkotiedottaminen vaatii vähemmän työtä ja taloudellisia resursseja.

Verkko on järjestöille hyvä tilaisuus tehdä tiedotuksesta avoimempaa ja vähemmän sisäpiirivetoista, jolloin myös uusia aktiiveja uskaltautuu helpommin mukaan. Uusia kampanjoita on helppo käynnistää, mutta samaan aikaan niiden ylläpitoon ja päivittämiseen löytyy vähemmän kiinnostusta. Näin verkkoon ”unohtuu” jatkuvasti hyviäkin toimintamuotoja.

Perinteisten yhdistysten rooli verkossa tapahtuvassa kansalaistoiminnassa näyttää olevan edelleen tärkeä, koska vakiintunut rakenne mahdollistaa pitkäjänteisemmän ja ehkä myös suunnitelmallisemman toiminnan kuin ad hoc -periaatteella muodostuvissa yhden asian liikkeissä on mahdollista. Vaikka ihmiset eivät löytäisikään olemassaolevasta järjestökentästä itselleen sopivaa tahoa, saattaa yleinen verkkovaikuttaminen kiinnostaa sitäkin enemmän.

Verkon kautta tapahtuvalla kansalaistoiminnalla on mahdollista saavuttaa suurempi kohderyhmä. Tieto leviää verkossa ja sosiaalisessa mediassa nopeasti, jolloin kansalaistoimintaan potentiaalisesti osallistuva joukko laajenee helpommin paikallisesta kansalliseksi ja kansainväliseksi. Mukaan saadaan niitäkin ihmisiä, jotka eivät reaalimaailman kansalaistoimintaan osallistuisi, mutta voivat kuitenkin vaikuttaa verkossa pienemmällä sitoutumisen asteella.

Kansalaistoiminta on sähköisten viestintävälineiden avulla laajentunut huimasti. Tänä päivänä helppojen kommunikointimahdollisuuksien ja erityisesti ajankohdasta riippumattomuuden (ei reaaliaikaisesti tapahtuva viestienvaihto, ns. offline-keskustelu) vuoksi on ollut mahdollista ottaa ja pitää yhteyttä muihin samoista aiheista kiinnostuneisiin ympäri maata tai maailmaa. Vaikka Suomi on kärkipäässä perustettujen yhdistysten määrissä, on suuri osa yhdistyksistä ollut kuitenkin paikallisia urheiluseuroja, kerhoja ja muita harrastusyhdistyksiä, joissa maantieteellinen läheisyys on ollut tärkeää. Yhdistystoiminta ja suomalaisten verkko-osaaminen eivät ole vielä löytäneet toisiaan täysimittaisesti.

Kaikesta huolimatta kansalaistoiminta ei ole muuttunut vielä niin paljon, kuin verkon tuomat mahdollisuudet todella mahdollistaisivat. Vain harva kansalaistoiminnan muoto rakentuu pelkästään verkkovaikuttamisen varaan. Aika usein kyse on pikemminkin verkkovaikuttamisen ja perinteisen kansalaistoiminnan hybridimalleista, joissa toinen tukee toista.

Verkko on ollut edesauttamassa sitä, että yhteiskunnassa, päätöksenteossa ja yhdistyksissä toiminnan tahti on kiihtynyt. Kommunikaation määrä on kasvanut sekä kansalais-

toiminnan sisällä että ulkopuolella. Tiedon saanti on parantunut, mutta runsaan tarjonnan myötä olennaista informaatiota voi olla vaikea erottaa epäolennaisesta.

Lisääntyvä informaatio (infoähky) johtaa siihen, että yksittäiset toimijat joutuvat jo omassa toiminnassaan tekemään jatkuvasti valintoja siitä, mitä voi seurata, sekä mihin asioihin ehtii syventyä ja osallistua. Tiedon runsaus vaikuttaa myös toiminnan luonteeseen. Monet asiat ja kampanjat syntyvät nopeasti. Toimijoille jää vähemmän aikaa ja henkistä kapasiteettia miettiä harkittuja siirtoja. Verkon myötä nopeudessa ja näkyvyydessä kilpailu on korostunut entistä enemmän. Verkossa tieto kulkee hyvin ja usein myös luottamuksellinen materiaali päätyy julkisuuteen. Esimerkiksi Wikileaks-palvelu[12] on erikoistunut julkaisemaan arkaluonteisia ja salassa pidettäviä asiakirjoja vapaan tiedonvälityksen nimissä. Läpinäkyvyys ja avoimuus ovat keskeisiä verkkoyhteiskunnan tunnusmerkkejä.

Samaan aikaan on perusteltua esittää huoli siitä, että vain pieni aktiivinen ryhmä käynnistää kampanjoita ja hyödyntää verkkoa tehokkaasti ja ketterästi. Vaikka toiminnan määrä ja vaikuttavuus ovat voineet kasvaa, saattaa aktiivitoimijoiden joukko olla entistä vähäisempi. Laajempi kansalaistiedotus toimii niille, joita asiat kiinnostavat valmiiksi. Osa verkkoelämän ulkopuolisista ihmisistä jää helposti paitsioon. Näin ollen verkon käytön lisääntymisellä yhdistystoiminnassa saattaa olla myös tietyissä tilanteissa eriarvoistava vaikutus, minkä voi olettaa kohdistuvan erityisesti ikääntyviin ihmisiin.

2.3 Kuusi teesiä tämän päivän kansalaistoiminnasta

Vaikka perinteinen kansalais- ja yhdistystoiminta kukoistaa Suomessa, on sen rinnalle noussut yhä enemmän erilaisia verkon kautta toteutettavia epämuodollisen vaikuttamisen tapoja. Uudelle kansalaistoiminnalle on ominaista siirtyminen yhteiskunnallisuudesta henkilökohtaisiin ja pitkäjänteisistä projektimaisiin vaikuttamistapoihin. Epämuodolliselle kansalaistoiminnalle on tyypillistä performatiivinen, elämyksellinen ja julkisuushakuinen toiminta. Sitoutuminen on kevyttä ja hallintokeskeisyydestä ollaan siirrytty enemmän autonomisuuteen. Kohteena on yhteiskunnallisten rakenteiden ja hallinnon sijaan usein henkilökohtainen elämänpiiri ja mediajulkisuus. Toiminta on samaan aikaan paikallista ja kansainvälistä, mutta myös hyvin heterogeenistä. Seuraavassa esitetään lyhyesti kuusi teesiä siitä, miten kansalaistoiminta on 2010-luvulle tultaessa Suomessa muuttunut.

(1) Yhteiskunnallisuudesta henkilökohtaisuuteen. Sen sijaan, että kansalaistoiminnassa otetaan aktiivisesti kantaa isoihin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja tarjoillaan vaihtoehtoisia kokonaiskuvia, on kansalaistoiminta usein erilaisten henkilökohtaisten vaatimusten ja toimenpiteiden näyttämö. Vaikuttamisen horisontti kiinnittyy helposti yhteiskunnallisten rakenteiden sijaan yksilöön. Näin toiminta saattaa kutistua pelkiksi arkipäivän kulutusvalinnoiksi esimerkiksi erilaisten ostoboikottien tai eettisen kuluttamisen myötä.

[12] www.wikileaks.org

(2) Pitkäjänteisyydestä projektimaisuuteen. Yksilöllisyyttä korostavassa yhteiskunnassa ei sitouduta enää yhteen aatteeseen tai liikkeeseen vaan suositaan projektimaista tarkkaan rajattua toimintaa. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö Suomessa olisi edelleen iso joukko kansalaistoimijoita, jotka ovat hyvin sitoutuneita esimerkiksi jonkin yksittaisen järjestön toimintaan. Olennaista on kuitenkin havaita, että tämän päivän kansalaistoiminnan perusta nojaa yhä useammin erilaisille väliaikaisille projekteille. Voidaan puhua esimerkiksi ostoskoriaktivismista tai reppuaktivisteista, jotka sukkuloivat kampanjasta toiseen. Olemassaoleville yhdistyksille tämä tarkoittaa sitä, että toiminta pitää pystyä rakentamaan toimijoiden nopean läpivirtauksen ehdoilla.

(3) Paikallisuudesta ja kansainvälisyydestä verkkoon. Kansalaistoiminnassa on tullut tutuksi sanonta ”Think globally, act locally”. Tänä päivänä suurin osa kansalaistoiminnasta kiinnittyy sekä kansainvälisiin kysymyksiin että johonkin konkreettiseen paikalliseen vaatimukseen tai kamppailuun. Kansalaistoiminta on siis samanaikaisesti sekä paikallista että kansainvälistä. Se mikä toimintaa yhdistää on kuitenkin se, että yhä useammin toiminnan pohjana tai vaikuttamisen areenana on verkko. Kansainvälisyydestä, paikallisuudesta ja verkosta on tullut kansalaistoiminnan ilmaa, jota hengitetään melkein kaikessa toiminnassa. Yhdistykset ovat erikoistuneet ja monilta osin paikallinen taso on korostunut. Samalla on tapahtunut voimakasta kansainvälistymistä ja paine erilaisiin hybridimuotoihin on kasvanut. On tapahtunut keskitettyjen rakenteiden ja kokoavien ideologioiden sekä keskuksiin integroitumisen heikentymistä.

(4) Asiantuntijuudesta performatiivisuuteen. Suuri osa vakiintuneista kansalaisjärjestöistä tekee merkittävää asiantuntijavaikuttamista erilaisissa hallinnon työryhmissä ja eduskunnan valiokunnissa. Epämuodollisen ja verkostomaisen kansalaistoiminnan luonteena on kuitenkin yhä useammin performatiivinen ja visuaalisesti näyttävä toiminta. Sen sijaan, että tavoitellaan isoja, tuhansia ihmisiä vetäviä perinteisiä mielenosoitusmarsseja, on toiminnan luonteena usein muutamalla ihmisellä toteutettava visuaalisesti näyttävä tempaus, jolla saadaan maksimaalinen mediahuomio. Pienillä resursseilla ja nokkelilla toimintakonsepteilla pystytään saavuttamaan tehokkaasti huomiota. Samalla tämä tarkoittaa kuitenkin sitä, että ihmisten osallisuus jää yhä löyhemmäksi esimerkiksi pelkän verkossa tapahtuvan fanittamisen tasolle.

(5) Järjestörakenteista verkostoihin. Perinteisesti yhdistystoimintaa on leimannut hallinnon hierarkisuus ja tiettyihin rakenteisiin sitoutuminen. Yhdistysmuotoinen toiminta on toki edelleen kaikkein suurin ja keskeisin tapa vaikuttaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Rinnalle on kuitenkin tullut yhä enemmän verkostomaisia kansalaisliikkeitä, jotka eivät perustu mihinkään olemassaolevaan yhdistysrakenteeseen. Aika usein nähdään myös erilaisia järjestöjen välisiä verkostoja, jossa olemassaolevat yhdistykset luovat projekti- ja kampanjakohtaisia toimijaverkostoja jonkin yksittäisen asian tai tavoitteen edistämiseksi.

(6) Hallintokeskeisyydestä autonomisuuteen. Perinteinen yhdistystoiminta on perustunut siihen, että toiminnalla pyritään vaikuttamaan olemassaoleviin hallinnon strategia- ja lainsäädäntöprosesseihin. Epämuodollisen kansalaistoiminnan luonteena on kuitenkin aika usein autonominen toiminta, jolla pyritään saavuttamaan tiettyjä tuloksia tässä ja

nyt omaan toimintaympäristöön. Hyvänä esimerkkinä tästä on vaikka talonvaltaajat.[13] Talonvaltaajien julkilausuttuna tavoitteena on ollut autonominen sosiaalikeskus. Kyseessä on tarve luoda omaa vaihtoehtoista kaupunkitilaa, jossa voidaan toteuttaa omaa toimintaa riippumatta siitä, mitä muut toimijatahot ympärillä tekevät. Toiminnan tavoitteena ei niinkään ole käynnistää hallinnon prosesseja tai muuttaa lainsäädäntöä eikä luoda uusia instituutioita ottamaan haltuun joitakin kysymyksiä. Toimintaa leimaa itse tekemisen meininki ja autonomisuus.

Yllä kuvatun osittain verkossa tapahtuvan epämuodollisen kansalaistoiminnan korostuminen asettaa demokratian toimivuudelle useita haasteita, mutta luo myös yksilöiden näkökulmasta monia mahdollisuuksia. Keskeisenä haasteena on perinteisen yhteiskunnallisen järjestötoiminnan kiinnostavuuden hiipuminen ja hallinnon yhdistyskeskeinen toimintakulttuuri. Vapaamuotoisissa verkostoissa valta ja vastuu eivät välttämättä kohtaa ja toiminnan konkreettisia tuloksia voi olla vaikea mitata. Myös sosiaalinen kosketuspinta ja ihmisten välisen läsnäolevan vuorovaikutuksen heikkeneminen saattaa olla omiaan heikentämään yhteiskunnallisesta toiminnasta saatavan merkityksellisyyden ja mielihyvän tunnetta.

Epämuodollisen kansalaistoiminnan ja verkko-osallistumisen lisääntyessä yksilöiden vaikutusmahdollisuudet kuitenkin paranevat. Välttämättä ei tarvita järjestörakenteita turvaamaan kansalaisten osallistumismahdollisuuksia vaan lähes kaikilla on mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja perustaa erilaisia vapaamuotoisia liikkeitä. Toiminnan monipuolistumisen ja pirstoutumisen myötä yksilöillä on enemmän matalan kynnyksen tarttumapintoja tulla mukaan yhteiskunnalliseen vaikuttamistyöhön. Verkkoyhteisöjen suuret käyttäjämäärät tarjoavat parhaimmillaan hyvän potentiaalin ihmisten mobilisaatiolle. Samalla korostuvat tasa-arvoiset, läpinäkyvät ja moninaiset vaikutuskeinot sekä ylipäätään toiminnan ja päätöksenteon avoimuus.

[13] Talonvaltauksesta tarkemmin: ks. esim. Stranius & Salasuo (2008) Talonvaltaus liikkeenä – miksi squat ei antaudu? Nuorisotutkimusverkosto, http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/talonvaltaus.pdf

3. Verkko-osallistumisen esimerkkejä

Verkolla on tänä päivänä jonkinlainen rooli melkein kaikessa kansalaistoimminnassa. Sellaista kansalaistoimintaa, joka tapahtuisi vain verkossa ilman mitään kosketusta todelliseen maailmaan, on kuitenkin vaikea määritellä. Esimerkiksi erilaiset nettiadressit ja -kampanjat ovat usein vain osa laajempaa toimintaa, joka toimii limittäin niin verkossa kuin todellisessa maailmassa. Uutta verkkomaailmaan on tuonut kuitenkin erilaiset sosiaalisen median sovellukset, kuten Facebook.

Yhä useammat kansalaisjärjestöt toimivat verkossa omien verkkosivujensa sekä yhteisöllisten palveluiden (Facebook, Twitter, aihekohtaiset blogit) kautta. Viestintä näissä kanavissa voidaan jakaa institutionaaliseen, järjestöistä yleisesti kertovaan viestintään sekä projekti- ja asiakohtaiseen viestintään. Järjestön yhteisistä asioista viestitään verkkosivujen ja Facebook-profiilien kautta. Lisäksi eri toiminnan aihealueilla on usein omia blogisivustoja, joille päivittyvät tekstit, kuvat ja videomateriaali edistävät omalta osaltaan yhdistyksen, verkoston tai toimintaryhmän työtä.

Tässä luvussa nostetaan esille muutamia verkko-osallistumisen esimerkkejä. Näitä ovat Facebookin kautta tapahtuva vaikuttaminen, luontoharrastajien Ikkunasuomenluontoon -verkkosivusto, maahanmuuttokriittinen Hommaforum, Piraattipuolue sekä eläinoikeusaktivistien toteuttama Tarhauskielto-kampanja. Yhdeksi esimerkiksi nostetaan myös viimeisin ympäristöjärjestöjen ja poliittisten nuorisojärjestöjen ydinvoiman lisärakentamista vastustanut kampanja keväältä 2010, jossa vaikuttamista tapahtui hybridimuotoisesti niin verkossa kuin todellisessa maailmassa. Lopuksi käydään läpi vielä muutamia kansainvälisiä esimerkkejä verkkovaikuttamisesta.

3.1 Facebookin ”tykkään” -aktivismi

Verkkovaikuttamisen pitää tänä päivänä olla helppoa, vuorovaikutteista ja viihdyttävää. Tähän sosiaalinen media tarjoaa hyvät työkalut. Kun suuri osa suomalaisista käyttää sujuvasti sosiaalista mediaa, on myös osa kansalaistoiminnasta siirtynyt Facebookin kaltaisiin medioihin.

Facebokin erilaiset ryhmät, fanisivut ja vetoomukset ovat tuoneet kansalaistoiminnan kentälle kokonaan uuden ilmiön. Facebookin kautta ihmiset voivat osoittaa kiinnostuksensa ja tukensa jollekin toiminnalle tai kampanjalle, vaikka eivät haluaisi, ehtisi tai uskaltaisi itse olla fyysisesti mukana toimimassa. Näin ihmiset saavat mahdollisesti tunteen siitä, että ovat mukana vaikuttamassa johonkin.

Verkossa allekirjoitettavat vetoomukset ja adressit tavoittavat ihmisiä helpommin kuin nimien kerääminen kadulla. Aiheesta kiinnostunut ihminen voi laittaa linkin sähköpostissa tai Facebookissa eteenpäin tuttavilleen parilla klikkauksella. Verkkokampanjat ja -vetoomukset mahdollistavat helpommin monenkeskisen viestinnän. Osallistuja tai vetoomuksen allekirjoittaja saa halutessaan tietoa siitä, miten kampanja etenee.

Osallistujamäärät ovatkin usein todella suuria. Kun esimerkiksi televisiolupaa ehdotettiin korvattavaksi mediamaksulla, Facebook-ryhmä "TÄYSIMITTAINEN KAPINA

MEDIAMAKSUA VASTAAN" keräsi suhteellisen lyhyessä ajassa yli 100 000 kannattajaa. Myös kansanedustajien palkankorotuksia vastustava ”Yleislakko” -sivu keräsi lokakuussa 2010 yli 100 000 kannattajaa.[14] Suomessa tämän kokoisia mielenilmaisuja ei voi jättää huomiotta. Sähköinen ympäristö on käytännössä tuonut mielipiteen ilmaisun mahdollisuuden myös kaikille niille, joilla ei muuten olisi aikaa, motivaatiota tai mahdollisuuksia perinteiseen kansalaistoimintaan.

Facebookissa ovat yleistyneet myös erilaiset hyväntekeväisyyskampanjat. Rahankeräyslaki kuitenkin rajoittaa toimintaa. Sen mukaan rahaa ei saa kerätä ilman rahankeräyslupaa. Luvattomasta rahankeräyksestä voi saada sakkoja tai vankeutta. Rahankeräyslupaa tulee hakea alueen poliisilta tai jos kyseessä on valtakunnallinen kampanja, tulee lupaa hakea poliisihallitukselta. Facebookissa ja verkossa tapahtuva keräys ei kuitenkaan noudata alueellisia tai kansallisia rajoja ja on siten poliisin mukaan ongelmallista.[15]

Pseudovaikuttamista

Monista Facebook-kampanjoista tai -vetoomuksista voi hyvällä syyllä kysyä, mikä vaikutus niillä lopulta on. Esimerkiksi Valkeakosken tekninen lautakunta päätti alkuvuodesta 2010 sammuttaa katuvalot yöksi. Päätöksen jälkeen Facebook-yhteisöön perustettiin ryhmä ”Valot takaisin Valkeakosken yöhön ja HETI !!!!!”. Ryhmään liittyi nopeasti satoja tukijoita.

Kun Aamulehti kysyi kunnallisteknisen toimiston päälliköltä maaliskuun alussa (AL 2.3.2010), onko päätöksestä tullut paljon palautetta, vastasi työpäällikkö hiukan yllättyneenä, että yhtään palautetta ei ole tullut. Vain yhdessä sähköpostiviestissä asiaa oli tiedusteltu. Samaan aikaan päätöstä vastustaneessa Facebook-ryhmässä oli jo yli 450 jäsentä. Kunnallisteknisen toimiston päällikön vastaus Facebook-vetoomukseen oli selkeä ”Facebook on foorumi, jota emme käytä. Oikeastaan on ihan sama, mitä ryhmiä sinne perustetaan.”

Tapaus on kuvaava. Sadat ihmiset ovat jollain tasolla kuvitelleet vaikuttavansa tai ilmaisevansa kantansa Valkeakosken päätökseen katuvalojen sammuttamisesta. Viesti ei olisi kuitenkaan koskaan mennyt perille ilman, että yksittäinen toimittaja olisi tarttunut asiaan. Elokuussa Valkeakosken kaupunginhallitus päätti palauttaa valot. Tuolloin valoja takaisin vaatineessa Facebook-ryhmässä oli jo lähes 700 tukijaa. Facebook ja verkkomaailma ovat todennäköisesti pullollaan erilaisia ryhmiä, kampanjoita ja vetoomuksia, joiden kohderyhmä ei ole koskaan kuullutkaan niistä, vaikka niitä tukevat ihmiset niin ehkä kuvittelevat.

[14] http://www.facebook.com/pages/Yleislakko-15102010/151367591568865?ref=ts
[15] YLE (3.8.2010) Poliisi huolissaan Facebook-keräyksistä, http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2010/08/poliisi_huolissaan_facebook-kerayksista_1874689.html

3.2 Ikkuna Suomen Luontoon -foorumi

Ikkunasuomenluontoon.fi -palvelu sai alkunsa kun Suomen luonnonsuojeluliitto mietti mahdollisuuksia jäsenhankintansa virkistämiseksi. Ideaa osallistavasta luonnonharrastajien verkkofoorumista lähdettiin toteuttamaan vuonna 2006 yhdessä mainostoimisto Incogniton kanssa.

Tällä hetkellä mukana on noin 20 000 kuukausittaista kävijää ja muutamia tuhansia rekisteröityneitä sisällöntuottajia. Verkkosivustolla kävijät voivat kommentoida ja tunnistaa toisten lähettämiä kuvia. Sivuston vierailijat ovat kiinnostuneita luonnosta, omien havaintojensa ja etenkin luontokuvien jakamisesta sekä palautteen saamisesta.

Sivuston yhteydessä julkaistaan myös asiantuntijoiden tai alan harrastajien blogikirjoituksia sekä erilaisia kilpailuja ja äänestyksiä. Sivuston yhteyteen on perustettu lisäksi erillinen retkiopas-palvelu[16], jossa käyttäjät voivat jakaa googlen kartaston päälle tehtyyn sovellykseen omia suosikkiretkikohteitaan.

Tavoitteena on, että tavallisten ihmisten luontohavainnoille löytyy yksi uusi kanava ja näin myös kiinnostus luontoa ja lähiympäristöä kohtaan kasvaa. Ikkunasuomenluontoon.fi -palvelua voi pitää yhteisen luontokokemuksen organisoimisena verkkoon pikemminkin kuin tavoitteellisena vaikuttamisena yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Yksittäinen henkilö voi nähdä kivan kasvin tai eläimen ja jakaa sen herättämät kokemukset muiden kanssa. Yhtä hyvin joku toinen voi tuohtua vaikka avohakkuusta ja jakaa tämän kokemuksen muiden luontoharrastajien kanssa verkkosivulla.

3.3 Maahanmuuttokriittinen Hommaforum

Maahanmuuttokriittinen verkkokeskustelufoorumi Hommaforum sai alkunsa Jussi Halla-ahon verkkosivujen vieraskirjasta loppuvuodesta 2008. Vieraskirja keräsi verkossa yhteen joukon maahanmuuttoasioista kiinnostuneita ihmisiä. Vieraskirjan teknisten vajavaisuuksien takia aktiivisimmat perustivat uuden foorumin, joka sai nimekseen Homma.

Foorumin tavoittteena on tuoda esille epäkohtia Suomen poliittisessa ja yhteiskunnallisessa kehityksessä sekä virittää keskustelua maahanmuutosta. Keskustelufoorumin ”juuret ovat pienehkössä, monikulttuurikriittisessä yhteisössä, joka muotoutui muutaman sittemmin julkisuuteen nousseen blogaajan, poliittisen vaikuttajan ja heidän tuotoksiensa ympärille.”[17] Verkkofoorumin periaatteena on pyrkiä ylläpitämään vapaata keskustelua tärkeistä ja kiistanalaisistakin yhteiskuntaamme vaikuttavista ilmiöistä.

[16] http://www.retkiopas.fi
[17] Hommaforum, FAQ, http://hommaforum.org/index.php?PHPSESSID=8vu6t5cgoodq7p0l82j7r21sa2&topic=101.msg494;topicseen#msg494

Sivuilla olevien tietojen[18] mukaan foorumille on kirjoitettu lähes 450 000 viestiä ja mukana on noin 4 500 rekisteröitynyttä kirjoittajaa. Eri aihealueita on yli 15 000. Keskustelua moderoidaan vapaaehtoisten toimesta. Foorumilla on järjestetty myös eurovaalien yhteydessä eri ehdokkaiden vaalitenttejä sekä kanavoitu kehitysmaihin satoja kiva.org -mikrolainoja yli 20 000 dollarin (tilanne 5.9.2010) arvosta.

Verkkokeskustelun myötä on syntynyt myös konkreettista toimintaa. Esimerkiksi kansanedustajille luovutettiin alkuvuodesta 2009 yli 28 000 henkilön allekirjoittama ulkomaalaislain muutoksia vastustava adressi, forumin puitteissa on teetetty selvitys[19] suomalaisten maahanmuuttoasenteista ja käynnistetty Muutos 2011 ry[20] sekä perustettu erilaisia Homma-kerhoja ainakin parikymmentä eri puolille Suomea.

Taustalla on vuonna 2009 perustettu Homma ry -niminen yhdistys, joka toimii toistaiseksi täysin vapaaehtoisvoimin. Yhdistyksen tavoitteena on sääntöjen mukaan ”edistää suomalaisen yhteiskunnan henkistä ja taloudellista menestystä, tukee lähidemokratiaa, kestävää kehitystä, sananvapautta sekä yhteiskunnan jäsenten oikeutta viihtyisään ja turvalliseen asuinympäristöön. Yhdistys on voittoa tavoittelematon ja puoluepoliittisesti sitoutumaton.”

Ihmisille halutaan Hommaforumin myötä antaa mahdollisuus käydä keskustelua ilman pelkoa tulla leimatuksi rasistiksi sekä näin tarjota avoin foorumi yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.[21] Tavoitteena on saada maahanmuuttoa koskevat kysymykset osaksi normaalia päivän politiikkaan. Tulevana tavoitteena onkin vaikuttaminen suoraan vuoden 2011 eduskuntavaalien tulokseen. Verkkoyhteisön kautta pyritään nostamaan esille sellaisia ehdokkaita, jotka mukana olevat ihmiset voiva kokea omakseen. Hommaforumissa kyse on siis mitä suurimmassa määrin verkossa tapahtuvasta yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta.

3.4 Piraattipuolue

Suomen Piraattipuolue[22] on osa kansainvälistä liikettä, joka sai alkunsa vuoden 2006 alussa Ruotsista. Ruotsin Piratpartiet[23] osallistui samana vuonna valtiopäivävaaleihin saaden 0,63 prosenttia äänistä. Tämän jälkeen puolue on levinnyt kymmeniin muihin maihin. Kesäkuun 2009 eurovaaleissa puolue sai Ruotissa jo yli 7 prosentin kannatuksen.

Suomen Piraattipuolue sai alkunsa vuoden 2008 alkupuolella perustetusta verkkoyhteisöstä. Piraattipuolueen perustamisesta kiinnostuneet lähes 600 ihmistä ympäri maan

[18] 448 996 viestiä 15 164 aihetta- kirjoittanut 4 587 jäsentä, http://hommaforum.org/index.php?action=forum&Itemid=37
[19] Tutkimus: Suomalaisten mielipiteet maahanmuuttopolitiikasta, 31.3.2010, http://cms.hommaforum.org/index.php?option=com_content&view=article&id=222:tutkimus-suomalaisten-mielipiteet-maahanmuuttopolitiikasta-3132010&catid=3:tapahtumia&Itemid=11
[20] http://muutos2011.fi/
[21] Puheenvuoroja voi kirjoittaa nimimerkillä tai omalla nimellään. Kursorisen läpikäynnin perusteella valtaosa kirjoittajista kirjoittaa nimimerkillä.
[22] http://www.piraattipuolue.fi/
[23] http://www.piratpartiet.se/

liittyivät mukaan keskustelupalstalle ja puolueen perustuskokous pidettiin 24.-25.5.2008 Tampereella. Puoluerekisteriin Piraattipuolue merkittiin 13.8.2009. Tällä hetkellä (24.8.2010) puolueen jäsenmäärä on jo lähes 3 000. Verkkosivujen lisäksi Piraattipuolueen tärkeänä yhteydenpitokanavana on toiminut IRC-yhteisö.

Puolueen tavoitteena on kansalaisoikeuksien turvaaminen sekä kulttuurin ja tiedon vapaus. Tarkoituksena on lyhentää tekijänoikeuden suoja-aikaa. Piraattipuolue suhtautuu esimerkiksi patentteihin kriittisesti ja haluaa lisätä päätöksenteon avoimmuutta. Tähtäimessä on osallistuminen vuoden 2011 eduskuntavaaleihin. Tällä hetkellä puolueella on yhdeksän toimivaa piiriyhdistystä ympäri Suomea ja nuorisojärjestö Piraattinuoret.

Verkko on keskeinen osa Piraattipuolueen käytännön toimintaa. Aktiivitoimijat luovat avoimesti suunnitelmia ja tekstejä Wiki- ja Kirjoitusalusta-palveluissa sekä keskustelevat säännöllisesti keskustelufoorumilla. Puolue tiedottaa ja lausuu sähköisesti sekä ylläpitää aktiivijäsenten listaa, johon kuuluvat saavat tietoa toiminnasta ja suunnitelmista. Puolueen aktiivit keskustelevat reaaliaikaisesti IRC-palvelussa, tiedottavat Facebookin ja Twitterin avulla sekä ylläpitävät aktiivista blogipalvelua.

Lisäksi puolueessa järjestetään ”avoimuuden nimissä” kaikki hallituksen kokoukset sähköisesti, jolloin kuka tahansa toiminnasta kiinnostunut voi tulla mukaan seuraamaan päätöksentekoa. Vaikka äänioikeutta ulkopuolisilla ei olekaan, on puolue antanut ulkopuolisillekin luvan puhua kokouksissa vapaasti, ellei se häiritse itse kokousta. Avoimuuden nähdään lisäävän eri toimijoiden vaikutusmahdollisuuksia. Kokoukset järjestetään verkkokeskustelukanavalla, jossa osanottajat ovat läsnä yhtäaikaisesti. Keskustelu käydään kirjoittamalla omat puheenvuorot ja lähettämällä ne kaikkien keskustelukanavalla olevien näkyville. Kaikkien kokousten pöytäkirjat on nähtävissä avoimesti myös jälkikäteen. Käytäntö on Piraattipuolueessa toiminut moitteettomasti.

3.5 Tarhauskielto-kampanja

Eläinoikeusliikkeen piiristä on viime vuosien aikana noussut uusia toimintamuotoja, joista eläintilojen salakuvauskampanjat tehotuotanto.net (2007), sikatehtaat.fi (2009) ja tarhauskielto.fi (2010) ovat parhaiten tunnettuja. Näissä kampanjoissa aktivistien tavoitteena on ollut nostaa eläinten oloa koskevat kysymykset julkisuuteen ja muuttaa kuvaa suomalaisesta eläintuotannosta sekä vaikuttaa sitä kautta suoraan myös päätöksentekoon.

Kuvauskampanjat on toteutettu siten, että muutama aktivisti on kuvannut salaa materiaalia eläintiloilta ja tämän jälkeen luovuttanut kuvamateriaalin Oikeutta Eläimille -yhdistyksen käyttöön. Kuvamateriaali on julkaistu televisiossa ja verkossa. Tiedot kuvatuista tiloista ja siellä mahdollisesti tapahtuneista eläinsuojelurikkomuksista on luovutettu myös viranomaisille.

Tarhauskielto-kampanjan tavoitteena on turkistarhauksen kieltäminen Suomessa ja poliittisen keskustelun herättäminen. Helmikuussa 2010 julkaistu materiaali piti sisällään kuvamateriaalia 30 suomalaiselta turkistarhalta. Itse materiaali oli kuvattu kesällä ja syksyllä 2009. Kampanjalle on haettu innoitusta myös muissa maissa toteutetuista vas-

taavista tempauksista. Kampanjan kansainvälistä luonnetta korosti myös se, että Suomen Tarhauskielto-kampanjalle osoitettuja tukimielenosoituksia järjestettiin useissa maissa.

Kampanjan saama huomio on ollut laajaa. Turkistarhauksen kieltämisen puolesta ottivat kantaa sekä Vihreiden että Vasemmistoliiton puheenjohtajat.[24] Asiaa käsiteltiin myös maan hallituksessa ja pääministerikin otti blogissaan kantaa eläinaktivistien vaatimuksiin vetoamalla siihen, että turkistarhaus on laillinen elinkeino ja epäili samalla kuvamateriaalin olevan peräisin sairashäkeistä.[25] Kampanjan yhteydessä toteutettiin useita pieniä katutempauksia ja muutamia isompia mielenosoituksia sekä tuotettiin materiaalia. Facebookissa Turkistarhaus historiaan -ryhmään on liittynyt lähes 33 000 jäsentä.

Tarhauskielto-kampanja ja muut eläinoikeusaktivistien toteuttamat kuvauskampanjat ovat hyviä esimerkkejä toiminnasta, jossa suhteellisen pieni joukko ihmisiä onnistuu julkisuuden ja verkon kautta saamaan merkittävää poliittista huomiota omille tavoitteilleen. Käytännössä kampanja oli rakennettu verkkosivujen ympärille ja siinä hyödynnettiin tehokkaasti niin julkisuutta kuin verkon tuomia vaikutusmahdollisuuksia.

3.6 Ydinvoima-aktivismia uusin ja vanhoin keinoin

Kesällä 2010 eduskunta päätti myöntää luvan kahden uuden ydinvoimalan rakentamiselle. Päätöstä oli edeltänyt 13 järjestön yhteinen Äänestä ydinvoima historiaan -kampanja[26], jonka tavoitteena oli kannustaa yksittäisiä ihmisiä vaikuttamaan suoraan kansanedustajiin. Merkittävä osa kampanjasta toteutettiin verkossa.

Kampanjan myötä kerättiin noin 35 000 äänestyssitoumusta. Sitoumuksissa niiden antajat ”sitoutuivat” äänestämään vain sellaista ehdokasta seuraavissa eduskuntavaaleissa, joka on äänestänyt ydinvoiman lisärakentamista vastaan. Kadulla tapahtunutta toimintaa oli yli 30 paikkakunnalla ympäri Suomea.

Äänestä ydinvoima historiaan -kampanjassa toteutettiin viikoittain äänestyssitoumusten keräystapahtumia, jotka näkyivät kaduilla kaikissa vaalipiireissä yli 320 kertaa kevään 2010 aikana. Muita tilaisuuksia järjestettiin lisäksi kymmenittäin eri puolilla Suomea.

Tärkein pääkaupungin kaduilla näkynyt tapahtuma oli 8.5.2010 järjestetty perinteinen mielenosoitus, johon osallistui yli 3 000 ihmistä kaikkialta Suomesta. Kansanedustajien seuraamissa paikallismedioissa taas saivat tilaa kesäkuun puolivälissä 17 paikkakunnalla Suomi ei ole ydinreservaatti -tapahtumassa tehdyt säteilymerkit.

---

[24] YLE (18.2.2010): Sinnemäki kieltäisi turkistarhauksen, http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2010/02/sinnemaki_kieltaisi_turkistarhauksen_1457011.html, ks. myös: Anni Sinnemäki: Turkistarhauksesta on luovuttava siirtymäajalla, http://www.tarhauskielto.fi/kommentti/tyoministeri-anni-sinnemaki

[25] Helsingin Sanomat (28.2.2010) Vanhanen, Yle ja aktivistit kiistelevät turkistarhakuvien alkuperästä, http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Vanhanen+Yle+ja+aktivistit+kiistelev%C3%A4t+turkistarhakuvien+alkuper%C3%A4st%C3%A4/1135253317341

[26] http://www.ydinvoima.fi/

Monille kampanjaan osallistuneille kansalaisille vaikuttaminen oli kuitenkin paljon muuta kuin näkymistä kaduilla. Ydinvoima.fi -verkkosivuston kautta 3200 äänestäjää lähetti sähköpostia kansanedustajille. Perinteisiä postikortteja sekä kirjeitä lähetettiin eduskuntaan yli 800. Ihmiset ovat kertoneet myös henkilökohtaisista puhelinkeskusteluista kansanedustajien kanssa, sekä tekstiviesteistään, joita arvioitiin lähteneen noin 400 kpl.

Kampanjassa tärkeää roolia näytteli sosiaalinen media, joka toimi toiminnan katalysaattorina. Kampanjan Facebook-ryhmässä oli lähes 22 000 jäsentä. Nämä ihmiset osallistuivat tapahtumiin ja pystyivät nopeasti reagoimaan sekä olemaan yhteydessä edustajiinsa. Vertailun vuoksi esimerkiksi eri eduskuntapuolueiden Facebook-ryhmissä oli samaan aikaan kussakin vain parhaimmillaankin muutamia tuhansia jäseniä.

Kansanedustajat myös vastasivat sivustolla ja henkilökohtaisesti kansalaisten viesteihin, soittoihin ja tekstiviesteihin – oman aktiivisuutensa mukaisesti. Näin kampanja lisäsi suoraa demokratiaa. Aktiiviset kansalaiset omaksuivat kampanjan myötä uusia vaikuttamisen kanavia, joita hallinto ei muuten ole heille pystynyt tai halunnut luoda.

Osana kampanjaa Greenpeace teetti graniittisen Itsekkyyden muistomerkki – nimisen kivilaatan, johon on kaiverrettu kaikkien ydinvoimaa puoltaneiden kansanedustajien nimet. Kivilaatan rinnalla julkaistiin myös virtuaalinen Itsekkyyden muistomerkki[27], joka keräsi muutamassa päivässä eduskunnan ydinvoimapäätöksen jälkeen tuhansia allekirjoituksia ydinvoiman vastaiseen äänestyssitoumukseen.

3.7 Kansainvälisiä esimerkkejä

Tässä selvityksessä tarkastellaan pääasiassa kotimaisia verkkovaikuttamisen esimerkkejä. Ohessa kuitenkin muutamia malleja myös kansainvälisestä verkkovaikuttamisesta, joita selvityksen yhteydessä nousi esille.

Avaaz.org. Vuonna 2007 perustetun globaaliin verkkokampanjajärjestön Avaazin[28] kautta on toteutettu lähes 25 miljoonaa aktiota (5.9.2010). Ympäristö- ja ihmisoikeuskysymyksiin keskittyvä Avaaz on kerännyt kolmessa vuodessa verkostoonsa yli 5,5 miljoonaa toimijaa ja väittää olevansa tällä hetkellä maailman suurin kansainvälinen verkkopohjainen kansalaisliike.[29] Avaaz.orgin pääasiallinen toimintaa on välittää tietoa erityisesti kansainvälisistä epäkohdista, johon kehotetaan puuttumaan. Useimmiten kuhunkin epäkohtaan liittyy mahdollisuus täyttää elektroninen vetoomus, jotka Avaaz.com toimittaa tahoille, joihin se pyrkii vaikuttamaan.

Kiva.org. Vuonna 2004 perustetun kiva.org -verkkosivuston tavoitteena on kanavoida pieniä mikrolainoja kehitysmaihin. Tähän mennessä (5.9.2010) palvelua on käyttänyt yli 750 000 ihmistä ja sitä kautta on kanavoitu yksityisten ihmisten antamia lainoja yli 150 miljoonan dollarin edestä kehitysmaihin.[30]

[27] http://www.itsekkyydenmuistomerkki.fi/
[28] Lisätietoja http://www.avaaz.org
[29] http://www.avaaz.org/en/about.php
[30] http://www.kiva.org/about/facts

Oneclickor.gs. Vuonna 2008 englantilaisen ajatuspajan alulle laittama avoimen lähdekoodin verkkoalusta tarjoaa erilaisille ryhmille automaattisen päätöksentekorakenteen. Alusta tarjoaa ryhmille valmiit säännöt ja virallisen yhdistysrakenteen, jäsenrekisterin, äänestysjärjestelmän sekä päätösten automaattisen kirjaamisen. Tavoitteena on helpottaa ryhmän jäsenten osallistumista päätöksentekoon ilman ylimääräistä byrokratiaa.

Ushahidi.com. Vuonna 2008 yksittäisen bloggaajan käynnistämä palvelu auttoi ihmisiä jäljittämään Keniassa tapahtuneita väkivaltaisuuksia siitä huolimatta, että hallitus oli kieltänyt mediaa kirjoittamaan niistä. Palvelu mahdollistaa tiedon keräämisen karttapohjaiseen muotoon verkossa yksittäisiltä kriisialueilta. Ushahidi tulee Swahilin sanasta ”testimony” (todistaja). Avoimella lähdekoodilla toteutettua palvelua on hyödynnetty esimerkiksi Gazan sodan, sikainfluenssan ja Haitin maanjäristyksen raportoinneissa sekä vaalitarkkailussa eri puolella maailmaa.

WikiLeaks.org. Vuodesta 2007 toimineen verkkosivuston tarkoituksena on vuotaa salaisia dokumentteja ja aineistoja julkisuuteen lähdesuoja turvaten. Tavoitteena on hallitusten avoimuuden lisääminen. Ruotsissa sijaitsevan sivuston kautta julkisuuteen on vuodettu miljoonia salaisia dokumentteja. WikiLeaks on tullut kuuluisaksi erityisesti Yhdysvaltojen armeijalta vuodetun materiaalin julkaisemisesta. Välillä sivusto on ollut suljettuna rahapulan vuoksi, mutta keväällä 2010 se avattiin uudestaan.

4. Verkko-osallistumisen haasteita ja mahdollisuuksia

Tässä luvussa arvioidaan aineiston ja edellisessä luvussa tarkasteltujen tapausten kautta, mitä haasteita ja mahdollisuuksia verkko-osallistumisessa on kansalaistoiminnan näkökulmasta. Miksi verkon kautta tapahtuvaan kansalaistoimintaan suhtaudutaan epäillen tai innostuneesti sekä mitä mahdollisuuksia siinä on yhteiskunnallisen toiminnan näkökulmasta? Lisäksi arvioidaan, millaisia oikeudellisia haasteita verkon käyttämiseen yhdistystoiminnassa voi liittyä.

4.1 Haasteita

1. Teknisen osaamisen ja resurssien puuttuminen

Perinteisen yhdistystoiminnan näkökulmasta verkkovaikuttamisen lisääntyminen tuo teknisiä haasteita erityisesti vanhenevalle jäsenkunnalle, joka ei ole tottunut käyttämään palveluita ja laitteita esimerkiksi työelämässä. Osalla toimijoista ei ole mahdollisuuksia tai motivaatiota oppia uuden teknologian käyttöä. Yhdistyksillä ei ole välttämättä myöskään resursseja opastaa niitä, jotka haluaisivat oppia.

Monilla perinteisten yhdistysten jäsenillä ei ole edes tietokoneita tai verkkoyhteyksiä, joten siirtyminen pelkästään verkkomaailmaan syrjisi osaa jäsenkunnasta. Kaikilta ei voida edellyttää taitoa ja halua käyttää verkkoa. Tietomäärän kasvu asettaa erityisvaatimuksia laitteistoille. Verkossa tapahtuvaa toimintaa ei saisi tukea muualla tapahtuvan toiminnan kustannuksella.

Yksilöiden lisäksi haasteita on myös järjestöillä. Tiedon jakamisessa verkko toimii hyvin, mutta usein haaste on siinä, miten verkossa tapahtuva toiminta jalkautetaan konkreettiseksi kansalaistoiminnaksi.

Voidaan myös kysyä, ovatko tietotekniikkaa hyvin tuntevat etulyöntiasemassa verrattuna tavallisiin verkon käyttäjiin. Esimerkiksi osa toimijoista pystyy käynnistämään haluamansa verkkopalvelut hyvin pienillä resursseilla ja selviävät näin vaikutusmahdollisuuksien tarjonnassa halvalla. Ne joilla tätä osaamista taas ei ole, joutuvat tilaamaan palvelut mahdollisesti ulkopuolelta valmiina ja maksamaan niistä korkeamman hinnan. Järjestöillä ei ole myöskään välttämättä taitoa suojata omia verkkosivuja erilaisia hyökkäyksiä tai häiriköintiä vastaan. Ongelmaksi voi muodostu lisäksi myös se, että toiminnan joutuu rakentamaan isojen yritysten kaupallisille alustoille.

Vaikka ihmisten ja eri tahojen keskuudessa onkin verkkovaikuttamisen suhteen epätasa-arvoa tietotaidoissa ja muissa resursseissa, koskee sama ongelma toki kaikkea muutakin kansalaisvaikuttamista. Nuoremmat sukupolvet näyttävät kasvavan verkon ääressä, joten aika tulee tasoittamaan tekniseen osaamiseen ja resurssien puutteeseen liittyviä haasteita.

2. Muutoksen vastustaminen

Yksi syy varovaiseen asennoitumiseen verkkovaikuttamista kohtaan on edellä mainittu tietotekninen osaamattomuus. Epäillään omaa tai toisten osaamista tai yleisesti tietotekniikan luotettavuutta sekä pelätään ja vastustetaan muutosta. Uuden oppiminen on aina haasteellista. Moni saattaa myös epäillä, että verkkovaikuttamisen kautta kasvokkain tapahtuva viestintä vähenee.

Suurimmat epäilyt verkkovaikuttamista kohtaan tulevat usein yhdistyksistä, joissa samat henkilöt ovat toimineet ja käyttäneet valtaa pitkään. Verkkovaikuttaminen haastaa perinteiset valta-asetelmat. Perinteinen osallistumisen tapa tulee haastetuksi, kun mukaan tulee uusia toimijoita, jotka eivät ole tottuneet toimimaan aiemmilla keinoilla perinteisten valtarakenteiden puitteissa. Myös tiedon leviäminen nopeasti johtaa siihen, että olemassa olevat valta-asemat muuttuvat. Kirjoittajien tiedossa on yhdistyksiä, joissa on tuhansia henkilöjäseniä, mutta yhdistyksen kokoukseen tyypillisesti saapuu enintään joitain kymmeniä osallistujia. Mikäli osallistumiskynnystä laskettaisiin, saattaisi osallistumisaktiivisuus nousta merkittävästi. Tämä merkitsisi todennäköisesti merkittävää haastetta olemassa olleelle, vanhojen aktiivijäsenten ylläpitämälle valtarakenteelle.

Lainsäädännössä on luvussa 5 tarkemmin kuvatulla tavalla omaksuttu vapaaehtoisuuden periaate: mitään toimintaa ei ole pakko järjestää sähköisesti. Usein kyseessä on vain tarjottu lisämahdollisuus. Verkkovaikuttamista tulisi kuitenkin arvostaa yhdenvertaisena vaikuttamisen tapana muiden vakiintuneiden ei-virtuaalisten toimintamuotojen rinnalla, koska sen voi ennakoida edistävän jäsendemokratian toteutumista yhdistyksissä.

3. Konkreettisten onnistumisien puuttuminen

Verkkovaikuttamisen yhtenä haasteena on onnistuneiden konkreettisten esimerkkien puute kokonaan tai pääosin verkkopohjaisesta vaikuttamistyöstä. Myöskään merkittäviä, yleisesti tunnettuja esimerkkejä muodollisen yhdistystoiminnan harjoittamisesta verkossa ei ole. Verkkovaikuttaminen tuntuu edelleen olevan leimallisesti epäpoliittista ja viihteellistä. Näin verkko-osallistumisen oikeita vaikuttamismahdollisuuksia epäillään, sillä verkossa tapahtuvista mielipiteenilmaisuista on edelleen harvoin johdettu reaalimaailman toimenpiteitä. Osasyynä konkreettisten onnistumisien puutteeseen voi olla se, että verkon kautta tapahtuvan kansalaistoiminnan ei edes haluta antaa vaikuttaa todelliseen päätöksentekoon eikä se näin ole samalla viivalla perinteisen kansalaistoiminnan kanssa.

Osallistumisen vaikutusmahdollisuuksia pidetään verkkomaailmassa helposti kyseenalaisina. Kansalaistoiminta verkossa mielletään usein lähinnä adressien keräämiseksi - ja jos yksilö epäilee, ettei adresseilla ole vaikutusta, kiinnostus kansalaistoimintaa kohtaan heikkenee. Verkossa yhteiskunnallinen toiminta joutuu kilpailemaan lisäksi viihteen ja monien muiden houkutusten kanssa. Asiat joudutaan usein typistämään ja yksinkertaistamaan.

Toistaiseksi muutamien yksittäisten ihmisten tempaukset kerätä rahaa hyväntekeväisyyteen esimerkiksi Facebookissa ovat jääneet Suomessa pienimuotoisiksi. Näkyvyys jää

myös usein pelkästään sosiaalisen median sisäiseksi. Parhaimmillaan hieman triviaaleilta tuntuvissa tempauksissa voisi kuitenkin olla siemen myös pysyvämmälle toiminnalle.

Verkkovaikuttamisen onnistuminen vaatii sen, että vaikuttamisesta kiinnostuneet saavat tiedon kampanjasta. Yhdistyksillä on kuitenkin harvoin resursseja markkinointiin verkkoympäristössä, jossa käyttäjien huomiosta kilpailevat huomattavasti paremmin resurssein varustetut perinteiset mediat ja yritykset.

Ongelmana voi olla, että vaikka yhä laajempi joukko ihmisiä seuraakin verkossa tapahtuvaa kampanjaviestintää, ei aktiivisten osallistujien määrä silti lisäänny. Ihmiset jakaantuvat helposti niihin, jotka käyttävät verkkoa jatkuvasti ja niihin, joilla siihen on mahdollisuus ehkä vain muutaman tunnin viikossa tai ei ollenkaan.

Verkkoviestintää ja -kampanjointia ajatellaan myös usein pelkästään projektikohtaisesti. Tuloksena on päällekkäistä työtä ja pirstaleisuutta, kun projektissa syntyneitä tuloksia, voimavaroja ja ihmisiä ei välttämättä pystytä siirtämään perustoimintaan. Myös vanhat rakenteet ja viestinnälliset toimintatavat vievät käytännön resursseja verkko-osallistumiselta. Verkkojulkaisuun käytetään vain harvoin merkittäviä summia toisin kuin vaikkapa paperijulkaisun paino- ja postituskuluihin. Yhdistykset eivät vielä laita merkittäviä resursseja mahdollistaakseen toimintaansa verkossa.

4. Julkisten verkkopalveluiden ja viranomaistoiminnan heikkous

Toistaiseksi julkinen sektori ei ole pystynyt tuottamaan palveluita, joiden käyttö voitaisiin laajemmin kokea mielekkääksi. Palvelut eivät ole saavuttaneet laajoja joukkoja, koska toimintalogiikkana on ollut pitkälti yritys houkutella ihmiset käyttämään palvelua, johon heillä ei muuten olisi asiaa. Haastatteluaineiston perusteella vain harva käyttää säännöllisesti julkisen hallinnon verkkosivuja. Tämä tarkoittaa sitä, että kunnan tai valtion yritykset houkutella käyttäjiä vastaamaan kyselyihin, osuvat usein aika pieneen joukkoon ihmisiä. Todennäköisesti volyymin kasvattaminen edellyttäisi, että myös hallinnossa harkitaan mahdollisuuksia hyödyntää olemassa olevia, osin ”viihteellisiksi” koettuja virtuaalisia ympäristöjä (esim. Facebook).

Merkittävä ongelma verkko-osallistumiselle on se, että yksilölle jää usein epäselväksi, vaikuttaako jotain tiettyä palvelua käyttämällä todella johonkin. Apatiaa vastaan voidaan toimia esimerkiksi tuomalla palveluissa esille, miten käyttäjät ovat vaikuttaneet aiempiin prosesseihin. Pelkästään se, että saa osallistua, ei riitä herättämään kiinnostusta.

Julkisten verkkopalveluiden heikkous piilee usein myös käyttöliittymän vaikeudessa. Joskus esimerkiksi suuret maakuntakaavakartat saa auki vain uudella ja nopealla tietokoneella, mutta hitaan yhteyden päässä tai vanhalla koneella avaaminen on käytännössä mahdotonta. Verkkolehdet ovat täynnä erilaisia kyllä/ei-kyselyitä, joihin on helppo vastata. Hallinnon verkkopalveluiden kynnyksiä olisi suotavaa madaltaa myös suoraan päätöksentekoon vaikuttamisessa ja tehdä niistä nykyistä helpompia.

Yhtenä haasteena on kuntatason verkkovaikutusmahdollisuuksien ja tiedon saannin epätasaisuus. Edelleen yksittäisten tietojen haku verkossa on vaikeaa, eikä keskitettyä tapaa hakea tietoa ole. Esimerkiksi kuntien ja hallintolaitosten toimintaa voisi keskittää siten, että kaikki tiettyjen asioiden asiakirjat viedään liitteineen verkkoon. Huomattava osa kunnista ei kuitenkaan tee näin. Esimerkkinä konkreettisesta ratkaisusta voisi olla esimerkiksi yleinen www.kuulutukset.fi -sivusto, jossa olisi nähtävillä vireillä olevat asiat lausuntoaikatauluineen ja päätöksineen kunnasta riippumatta.

Kyse ei ole vain hallinnon yleisistä verkkopalveluista, vaan myös sähköisiin kysymyksiin vastaamisesta ja niihin liittyvästä viranomaisten asennemuutoksesta. Usein monipuolisista kommunikaatiomahdollisuuksista huolimatta viranomaisia voi olla vaikea tavoittaa ja vielä vaikeampi saada vastauksia sähköisesti. Tämä johtuu varmasti siitä, että viranomaisten resurssit ovat niukat. Moni viranomainen voisi käyttää jo nyt kaiken työaikansa verkon ääressä vastailemassa kansalaisten kysymyksiin ja huolen aiheisiin.

5. Esiintyminen anonyymina ja moderointi

Yksi keskeisistä verkkovaikuttamisen ja osallistumisen kysymyksistä on esiintyminen anonyymisti. Verkossa liikutaan usein anonyymina, mikä luo tilaa häiriköille. Yksikin aktiivinen häirikkö pystyy muuttamaan mahdollisen keskustelun helposti tuloksettomaksi jankkaukseksi tai kääntämään aiheen epäolennaiseen. Esiintyminen anonyymina kärjistää helposti keskustelua ja heikentää itsekontrollia. Toisaalta on monia hyviä perusteluita säilyttää mahdollisuus nimimerkin takaa kirjoittamiselle tietyissä tilanteissa.

Verkon kaksisuuntaisuus on myös uhka. Pieni joukko ihmisistä on todella aktiivisia ja verkkokeskustelu polarisoituu helposti. Tämä saattaa nostaa esiin erityisesti äärimielipiteitä ja voi tehdä keskustelun seuraamisesta luotaantyöntävää maltillisimmille äänille. Vaikka osallistuminen helpottuu, voi olla vaikea tunnistaa oleellisia viestejä esimerkiksi vihakirjoittelusta. Viranomaiset tulkitsevat verkossa tapahtuvan yhteydenoton usein vähemmän tärkeäksi kuin muuten toteutetun, koska roskaviestejä tulee niin paljon.

Julkisten palveluiden ollessa kyseessä, voi ratkaisuksi riittää vaatimus siitä, että ihmiset toimivat joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta omalla nimellään. Sinällään anonyymiys on kuitenkin arvokas asia ja voi mahdollistaa vaikeistakin asioista puhumista. Se sopii luontevasti osaan verkkovaikuttamista.

Moderoitu keskustelu tarvitsee aina myös ylimääräisiä resursseja. Moderoimattomassa verkko-osallistumisessa käyttäjät eivät aina ymmärrä, mitä verkossa saa julkaista ja mitä ei. Moderoimattomalla sivustolla (esim. erilaiset foorumit, Facebook jne.) jokainen on itse vastuussa sanomisistaan. Moderoidun sisällön vastuullinen on taas helposti sivuston ylläpitäjä. Tämä saattaa vaatia sellaisia resursseja, joita epämuodollisella ja löyhällä ryhmällä ei ole.

6. Yksityisyyden suoja hämärtyy

Verkko-osallistumisen myötä yksityisyyden suoja hämärtyy ja voi vaarantua. Verkossa mikä tahansa voi päätyä minne tahansa, jolloin varsinkin omilla henkilötiedoilla esiintyminen voi olla riskialtista. Jälki omasta osallistumisesta yksittäiseen kampanjaan saattaa löytyä verkosta vielä vuosia kampanjan jälkeen. Onkin alettu puhumaan siitä, että tulevaisuudessa ihmiset vaihtavat nimeään ja identiteettiään useammin, jotta julkisesta menneisyydestä päästään helpommin eroon.[31]

Moni suhtautuu kielteisesti nimensä julkaisuun verkossa. Kun osallistuminen saattaa vaatia yhteystietojen luovutusta ja rekisteröitymistä verkkopalveluun, nostaa se kynnystä tulla mukaan toimintaan. Verkkotekniikka kyllä mahdollistaa läpinäkyvyyden, mutta toisaalta myös kansalaisten valvonnan esimerkiksi kuuntelun, tietoliikenteen seurannan tai palvelinten takavarikoimisen avulla.

7. Verkkotarjontaa on liikaa

Tietotulva asettaa haasteita verkossa tapahtuvalle kansalaistoiminnalle. Tietoa on paljon. Sitä on vaikea löytää. Mielipiteitä kysellään, mutta niiden vaikuttavuutta on hankala seurata. Kun vaikuttamisen paikkoja on jatkuvasti, on vaikea erottaa olennaista epäolennaisesta. Tämä johtaa siihen, että mielipiteen antamiselle ei anneta välttämättä paljon painoarvoa.

Verkkosivujen selailu on nopeatempoista ja pitkät tekstit ohitetaan helposti. Huolella koostetusta verkkosivustosta ei välttämättä lueta kuin etusivu, jolloin myös väärintulkintojen määrä kasvaa. Verkossa jaetun tiedon täytyy olla ytimekästä ja jopa kärjistettyä, jotta se herättää kiinnostuksen ja houkuttelee osallistumaan.

Myös verkkosivujen ulkoasun on oltava toimiva ja tyylikäs, jotta kävijä saadaan viipymään siellä muutamaa sekuntia pidempään. Käyttöön tarvitaan mainosmaailman keinoja ja osaamista, mikä ei välttämättä ole kansalaisjärjestöjen tai epämuodollisten pienten ryhmien saatavilla, tai siihen ei ainakaan haluta panostaa kovin paljon.

8. Sähköisen allekirjoituksen ja tunnistamisen vaikeus

Lain tasolla sähköisiä allekirjoituksia Suomessa sääntelee laki vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä allekirjoituksista (617/2009). Laki korvasi aiemmin voimassa olleen lain sähköisistä allekirjoituksista. Lailla pyrittiin edistämään luotettavia tapoja luonnollisten henkilöiden tunnistamiseen ja saamaan tunnistamispalvelut sääntelyn piiriin. Lain tarkoittamia vahvoja sähköisiä tunnistuspalveluita tarjoavat esimerkiksi pankit, jolloin tunnistus tapahtuu pankin myöntämillä salasanoilla ja koodeilla.

Sähköisellä allekirjoituksella viitataan myös henkilön tunnistamiseen liittyviin tietoihin, joka vastaa lain sanamuodon mukaisesti oikeusvaikutuksiltaan normaalia allekirjoitusta.

[31] IT-viikko (18.8.2010) Google-pomo: Nettimokaajat vaihtavat nimeä, http://www.itviikko.fi/tietoturva/2010/08/18/google-pomo-nettimokaajat-vaihtavat-nimea/201011401/7

Sähköinen allekirjoittaminen edellyttää julkisesti luotetun varmentajan (Suomessa väestörekisterikeskus) olemassaoloa. Sähköinen allekirjoitus Suomessa perustuu tällä hetkellä erityiseen varmennekorttiin, ns. kansalaisvarmenteeseen. Koska sähköinen allekirjoittaminen edellyttää erityistä fyysistä korttia, lukijalaitetta sekä siihen liittyvää ohjelmistoa, ei kansalaisvarmenteesta ole tullut kovin suosittu. Kirjoittajien käsityksen mukaan kansalaisvarmennetta hyödynnetään tunnistamistarkoituksessa lähinnä viranomaistoiminnassa. Muissa yhteyksissä henkilön tunnistamiseen käytetään yleensä pelkästään pankin tunnistuspalvelua, jota myös viranomaiset käyttävät kansalaisvarmenteen vaihtoehtona. Koska Suomen laki edellyttää vain harvoissa oikeustoimissa nimenomaista ”allekirjoitusvelvollisuutta”, käytetään pankin tunnistuspalvelua enenevästi myös varsinaisten oikeustoimien (kuten sopimusten) solmimiseen.

Pankkien tarjoamasta vahvasta sähköisestä tunnistamisesta onkin syntymässä Suomessa vallitseva tapa tunnistaa henkilö virtuaalisessa ympäristössä, mitä tunnistamista voidaan pitää melko luotettavana ja helppona. Tunnistamisen liittyvä palvelutoiminta on lain nojalla julkisen valvonnan piirissä: toimivaltaisella viranomaisella eli viestintävirastolla on melko laajat oikeudet tietojen saamiseen, tarkastuksiin ja tarvittaessa hallintopakkokeinojen käyttöön suhteessa tunnistuspalvelujen tarjoajiin. Toisaalta kyse on kaupallisesta toiminnasta ja rahoituslaitokselta ostettavasta palvelusta, jonka myyjä voi hinnoitella omien kaupallisten lähtökohtiensa mukaisesti. Esimerkiksi yhdistyskentässä tunnistuspalvelun kaupallinen luonne voi käytännössä rajoittaa palvelun pois pienimpien yhdistysten ulottuvilta.

Esimerkiksi perustettaessa puoluetta, joudutaan keräämään 5000 käsinkirjoitettua allekirjoitusta. Sama olisi lain mukaan mahdollista hoitaa myös sähköisesti, mutta rajoitukset ovat niin tiukkoja, että toimivan palvelun käynnistäminen nimien keräämiseksi verkossa on mahdotonta.

Sähköisiä allekirjoituksia tarvitaan jo nyt laajalti ja tulevaisuudessa tarve todennäköisesti kasvaa entisestään. Sähköisten allekirjoitusten käyttöönotto ei saisi olla riippuvaista varallisuudesta, vaan kenen tahansa pitäisi pystyä helposti lähettämään ja vastaanottamaan sähköisesti allekirjoitettu dokumentti. Sähköisen tunnistamisen vaikeus nousee esille myös verkossa järjestettävissä kokouksissa, mitä käsitellään tarkemmin jäljempänä tämän luvun kohdassa 11.

9. Toiminnan rahoituksen vaikeus ja rahankeräyslupa

Perinteisesti kansalaisjärjestöt ovat rahoittaneet toimintansa jäsenistöltä saatavilla jäsenmaksuilla tai lahjoituksilla, julkisilla yleis- ja projektiavustuksilla sekä yritysyhteistyöllä. Verkkomaailmassa voidaan hyödyntää myös muita tapoja kerätä rahaa tarkoituksen toteuttamiseksi. Usein toiminnan rahoitus olisi mahdollista kerätä ison volyymin takia myös hyvin pienillä mikrolahjoituksilla.[32] Suomessa tämä koetaan kuitenkin vaikeaksi, koska pankkisiirrot ovat liian raskaita pieneen ja nopeaan lahjoitukseen, jonka voisi tehdä yhdellä klikkauksella. Myös puhelimella lahjoittaminen on hankalaa korkei-

[32] Mikrolahjoituksilla tarkoitetaan suuruudeltaan usein kymmenes - sadasosasentin lahjoitusta, joita maksaja voi jaella kaikille ”tykkäämilleen” aiheille. Pienillä maksuilla taas voidaan tarkoittaa esimerkiksi 0,5 - 10 euron lahjoituksia.

den transaktio- ja palvelumaksujen johdosta. Operaattorit tai palveluiden tarjoajat veloittavat lahjoituksesta helposti kymmeniä prosentteja.

Mikromaksujen ja muiden pienten lahjoitusten helpottaminen voisi edesauttaa kansalaistoimintaa ja sen siirtymistä pelkästä epämuodollisesta virtuaalisesta toiminnasta konkreettisiin toimenpiteisiin, joilla voisi olla yhteiskunnallisia vaikutuksia. Verkkolahjoitukset voisivat mahdollistaa virtuaalisen hankkeen toteuttamiseen liittyvän yhdistyksen perustamisen ja resurssit, joilla yhdistys voi vaikuttaa esimerkiksi hallinnon prosesseihin edunvalvonnan keinoin.

Verkossa tapahtuvaa rahankeräystä rajoittaa voimakkaasti myös rahankeräyslain (255/2006) tarkoittama rahankeräyslupa. Lupa tarvitaan tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta aina, kun ”yleisöön vetoamalla kerätään vastikkeetta rahaa.”[33] Rahankeräyslupaviranomaisena toimii poliisiviranomainen siten, että luvan voi myöntää paikallinen poliisilaitos sen alueella tapahtuvaan keräykseen ja poliisihallitus, jos keräys tapahtuu tätä laajemmalla alueella. Käytännössä verkossa tapahtuvasta rahankeräysluvasta päättää aina poliisihallitus, koska verkon yli tapahtuvaa keräystä ei voi järkevästi rajata tai määritellä maantieteellisesti. Rahankeräysluvan voi saada vähäisin poikkeuksin ainoastaan yleishyödyllisen toiminnan rahoittamiseksi.

Verkossa tapahtuvaa kansalaistoimintaa silmällä pitäen rahankeräyslupajärjestelmään liittyy seuraavat haasteet:

- rahankeräyslupa on aina määräaikainen
- lupahakemus on maksullinen
- lupahakemuksen valmistelu edellyttää melko paljon hallinnollista työtä sekä myös käytännössä näyttöä aiemmasta, vakiintuneesta toiminnasta yleishyödylliseen tarkoitukseen
- käsittelyajat ovat suhteellisen pitkiä, useita kuukausia
- lupaviranomaisen kohtuullisen vapaa harkintavalta luvan myöntämisen suhteen.

Lain rajoitukset seuraavat jo sen johtolauseessa mainitusta (lain 1 §) pyrkimyksestä ”estää epärehellinen toiminta rahankeräysten yhteydessä.” On sinänsä oikein, että rahankeräyslupa myönnetään harkiten ja vain riittävän luotettavaksi katsotuille hakijoille. Toisaalta sama sääntely koskee rahankeräystä sen odotetusta tuotosta riippumatta. Kansalaistoiminnan edistämiseksi voisi olla tarkoituksenmukaista tutkia, voidaanko rahankeräystä koskevaa sääntelyä muuttaa siten, että tietyin kriteerein lupa voitaisiin myöntää kevennetyssä menettelyssä ja kriteerein taikka että lupaa ei tarvittaisi kaikkiin lain nykyisin kattamiin rahankeräyksiin. Esimerkkinä kevennetystä sääntelystä voisi olla keräys, jonka kertalahjoitusmäärä on kiinteästi rajattu (mikrosuoritukset) ja jota voidaan toteuttaa vain esimerkiksi ennalta määrättyyn keräysmäärään saakka. Tällaisissa tilanteissa yhteiskunnallinen intressi on vähäisempi ja myös riski epärehellisestä toiminnasta pienempi.

[33] Rahankeräyslupaa ei tarvita, mikäli yleisöön ei vedota lahjoituksen tekemiseksi. Käytännössä tilinumeron ilmoittamista verkkosivulla ei ole pidetty luvanvaraisena yleisöön vetoamisena.

10. Tiedon avoimuus puutteellista ja lainsäädäntökäytännöt epäselviä

Kansalaistoimintaa säätelevä lainsäädäntö ja erityisesti sen soveltamiskäytännöt ovat suurelta osin luotu aikana, jolloin internetistä tai verkkovaikuttamisesta ei ole ollut tietoa tai kokemusta. Tämä asettaa omat haasteensa verkkovaikuttamiselle. Lait saattavat olla toimijoiden näkökulmasta epämääräisiä ja niiden tulkinnassa on epätasaisuutta. Tästä seuraa helposti se, että ihmiset tai ryhmät eivät edes uskalla kokeilla uutta toimintaa, koska se ei välttämättä täytä lainsäädännön ehtoja.

Tiedon saantia rajoitetaan usein henkilötietolakiin vedoten. Esimerkiksi virkamiesten palkat ovat julkisia, mutta näitä ei ole mahdollista saada henkilötietolakiin perustuen. Usein kunnanvaltuuston pöytäkirjoja poistetaan verkosta samaan asiaan vedoten vaikka riittäisi, että poistettaisiin vain henkiöiden nimet. Sama ongelma ilmenee esimerkiksi metsien paikka- ja luontotiedoissa, joita on joissain tapauksissa liitetty henkilötietoihin ja rajoitettu sen myötä niiden julkisuutta. Samaan aikaan kuitenkin esimerkiksi verkossa tapahtuva identiteettivarkaus tai väärennös ei ole rikos.

Myös materiaalin julkaisussa saatetaan törmätä verkossa tekijänoikeuskysymyksiin. Käytännössä vastuu joidenkin verkkosivujen moderoiduista viestintäkanavista ja niiden sisällöstä (esim. keskustelufoorumit) rajoittaa verkossa viestimistä, koska valvonnalle ei kaikissa tapauksissa löydy riittävästi aikaa.

11. Oikeudelliset riskit yhdistyksen käyttäessä verkkoa oman toimintansa organisoimiseksi

Kuten luvussa 5 tarkemmin kuvataan, uusittu yhdistyslaki mahdollistaa paremmin verkon käytön yhdistyksen sisäisen toiminnan tukena. Koska lakia on vasta hiljattain muutettu, ei todellisia kokemuksia verkon käytöstä yhdistyksissä vielä ole. Seuraavassa arvioidaan lyhyesti niitä verkon käyttöön liittyviä seikkoja, jotka voivat muodostaa oikeudellisen riskin yhdistyksen päätöksenteolle. Riskit ovat olemassa jo nykyisen sääntelyn mahdollistamassa yhdistystoiminnassa, mutta ne todennäköisesti korostuisivat, jos sääntelyä vapautettaisiin entisestään sallimaan kokonaan virtuaalinen yhdistys. Haasteet ovat olleet tiedossa yhdistyslain etäosallistumista valmisteltaessa ja niihin liittyviä epäkohtia pyritään torjumaan lain 17 §:n maininnalla siitä, että ”osallistumisoikeus ja ääntenlaskennan oikeellisuus on voitava selvittää tavallisessa yhdistyksen kokouksessa noudatettaviin menettelyihin verrattavalla tavalla”.

Jäsenen tunnistaminen

Jotta yhdistyksen kokous olisi laillinen ja päätösvaltainen, tulee sen olla kutsuttu laillisesti kokoon ja kokoukseen on osallistuttava riittävä määrä jäseniä päätösvallan saavuttamiseksi. Uusi teknologia ei todennäköisesti aiheuta ongelmia kokouskutsujen suhteen, koska jo aiemman lain mukaan oli täysin mahdollista - ja tavallistakin - lähettää kokouskutsu sähköisesti, esimerkiksi sähköpostina.

Ongelmaksi virtuaaliympäristössä voi muodostua, miten kokoukseen sähköisesti osallistunut tunnistetaan ja todetaan osallistujaksi. Vaadittavan tietoturvan tarve käytännössä vaihtelee yhdistyksestä toiseen. Ongelma on vähäinen hyvin pienissä yhdistyksissä, joissa jäsenet käytännössä tuntevat toisensa. Toisaalta, mitä kevyempi tunnistustapa, sitä helpompi tunnistustapaa on väärinkäyttää. Kevyesti suojatussa virtuaalisessa ympäristössä jäsen tai ulkopuolinen voi saada haltuunsa esimerkiksi passiivisten jäsenten tunnistamistiedot väärinkäytöstarkoituksessa. Tunnistamisen ongelma korostuu silloin, jos yhdistys mahdollistaa myös jäseneksi liittymisen sähköisesti. Tällöin yhdistyksen tulisi huolehtia siitä, että varsinkin jäseneksiliittymisvaiheessa tehtävä ensimmäinen tunnistus tehdään riittävän luotettavalla tavalla.

Jäsenen tunnistamiseen liittyvien haasteiden ei kuitenkaan ennakoida aiheuttavan merkittävää ongelmaa yhdistysten toimimiselle sähköisessä ympäristössä. Yhdistyksissä, joissa tunnistamisen tarve on korostunut (isot yhdistykset) tunnistamiseen käytettäneen riittävästi resursseja, jolloin tunnistamisen luotettavuus nousee riittävälle tasolle. Suomessa on lisäksi kohtuullisen hyvin saatavissa kolmannen tahon jo valmiiksi paketoimia palveluita tunnistamisen suorittamiseksi. Luvussa 5 kuvatun mukaisesti esimerkiksi useimmat pankit toimivat vahvojen sähköisten tunnistamispalveluiden tuottajina.

Jäsenen oikeus käyttää ääni-, puhe- ja läsnäolo-oikeuksiaan

Jokaisen yhdistyksen jäsenen ”perusoikeuksiin” kuuluu oikeus äänestää yhdistyksen kokouksessa.[34] Laki ei nimenomaisesti mainitse puhe- ja läsnäolo-oikeutta, mutta niiden on vakiintuneesti katsottu seuraavan jäsenen äänioikeudesta, jota ei voitaisi toteuttaa ilman oikeutta olla läsnä ja käyttää puheenvuoroja.

Fyysisessä maailmassa toimittaessa mainitut jäsenoikeudet voidaan toteuttaa ja toteutuminen varmistaa helposti, kun jäsen (tai jäsenen edustaja) saapuu kokoukseen ja osallistuu siihen. Virtuaalisessa ympäristössä ei saapumista voida samalla tavoin varmistaa (ks. edellä kohta Jäsenen tunnistaminen). Lisäksi jäsenen jatkuvasta läsnäolosta ei voida olla varmoja vaan jäsen voi tekniikan pettäessä myös ”tippua linjoilta”, ilman että tätä huomataan.

Jäsenen mahdollisuus käyttää jäsenoikeuksiaan voi siis *rajoittua* tai *estyä* kokouksen aikana, eikä tätä välttämättä ole mahdollista huomata. Jos jäsen ei voi enää osallistua kokoukseen teknisestä syystä, syntyy kokouksessa piilevä sisältöä tai muotoa koskeva virhe. Tällöin oikeudellisena ongelmana on, mikä vaikutus jäsenoikeuksien estymisellä on tänä aikana tehtyjen päätösten pätevyydelle. Onko sillä merkitystä, kenen virheestä katkos on aiheutunut (jäsenen omat ohjelmistot tai tietokone, teleoperaattori tai yhdistys itse)? Varsinkin yhdistyslakia koskevassa oikeuskirjallisuudessa on suhtauduttu melko ankarasti jäsenoikeuksien käyttöä rajoittaviin virheisiin. Yhdistyslain 33 §:n mukaan esimerkiksi päätös, joka päätöksentekotavaltaan olennaisesti loukkaa jäsenen yhdenvertaisuutta, on mitätön. Mitättömien päätösten sisältö ei välttämättä korjaudu itsestään ajan kuluessa ja tällöin virtuaalisiin kokouksiin liittyvät tekniset virheet voivat aiheuttaa pitkälle yhdistyksen historiaan ulottuvia oikeudellisesti riskialttiita vaikutuksia.

[34] Tosin säännöissä voidaan myös rajoittaa tai lisätä jäsenelle kuuluvaa äänioikeutta. Yhdistyslain nojalla alle 15-vuotiailla henkilöjäsenillä ei ole äänioikeutta.

Jäsenoikeuksien toteutumisen varmistamisen voi arvioida myös johtavan mahdollisuuteen väärinkäyttää oikeuksia, esimerkiksi jättäytymällä täysin passiiviseksi. Miten kokouksen tulisi suhtautua jäseneen, joka näyttäisi olevan mukana virtuaalisesti, mutta ei enää reagoi millään tavalla äänestyksiin tai hänelle esitettyihin kysymyksiin? Voidaanko hänen katsoa äänestävän ”tyhjää”? Altistuvatko tehtävät päätökset myöhemmille väitteille niiden pätemättömyydestä tai mitättömyydestä?

Tärkein vaihe kokouksessa on päätöksen luotettava toteaminen, erityisesti annettujen äänien laskenta ja varmistaminen. Uudistettu yhdistyslaki mahdollistaa myös osallistumisen kokoukseen *ennen* kokousta (josta on käytetty myös nimitystä offline-osallistuminen). Käytännössä siis jäsen lähettäisi tällöin etukäteen tiedon kokoukseen äänestyskäyttäytymisestään esimerkiksi yhdistyksen kokoustietojärjestelmään. Tähän malliin liittyy myös – oletettavasti merkittäviäkin - oikeudellisia riskitekijöitä (esimerkiksi päätösehdotuksen muuttuessa tai jos ennakko-osallistuja on antanut eri vaihtoehtoja oikeuksiensa käyttöön, näiden tulkinta), mutta näitä ei arvioida tässä laajemmin, koska kyse ei ole verkon tai teknologian tuottamista riskitekijöistä.

Myös teknisesti pienemmät kuin läsnäolon vaarantavat virheet voivat aiheuttaa oikeudellisia ongelmia. Jäsenen puheoikeuden merkityksenä on varmistaa jäsenen mahdollisuus myös vaikuttaa muiden mielipiteisiin ja äänestyskäyttäytymiseen. Varsinkin kokouksessa, joka toteutuu osin fyysisenä kokouksena ja osin virtuaalisesti tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että kaikki läsnä olevat jäsenet voivat käyttää oikeuksiaan tehokkaasti. Jäsenen perusoikeuksiin kuuluu myös oikeus tehdä ehdotuksia, joko muutoksia käsiteltäviin asioihin tai kokonaan uusia päätösehdotuksia ja tekninen rajoitus näiden oikeuksien käyttöön muodostaa piilevän oikeudellisen virheen. Esimerkiksi: miten varmistetaan, että kaikki jäsenet voivat reagoida riittävän nopeasti myös vastaehdotuksilla ja tekemällä uusia ehdotuksia.

Yhteenvedonomaisesti voidaan todeta, että verkon käyttöönotto voi muodostaa varsinkin toiminnan alkuvaiheessa oikeudellisen riskin ja riskin väärinkäytöksille. Teknisten apuvälineiden käyttö edellyttää ennakollista suunnittelua, mieluiten kirjallista käytäntöjen kirjaamista eri kokoustapahtumien varalta, ja vaatii myös puheenjohtajalta paljon. Toisaalta riskejä voidaan todennäköisesti hallita riittävällä tavalla muodostamalla elektronisen kokoontumisen erityispiirteet huomioivat kokouskäytännöt ja varmistumalla siitä, että käytetty teknologia mahdollistaa jäsenoikeuksien käyttämisen sekä riittävän tietoturvan.

4.2 Mahdollisuuksia

1. Helppoa, halpaa, nopeaa ja kaikkien ulottuvilla

Verkkovaikuttamisen ylivoimainen etu on sen helppous, nopeus, kustannustehokkuus sekä se, että verkko on lähes kaikkien suomalaisten ulottuvilla, vaikkakin yhteyden nopeus saattaa edelleen asettaa rajoituksia. Potentiaalinen yleisö on suuri. Verkossa tiedonvälitys ja toiminnan organisoiminen on helppoa. Ihmisiä saadaan helposti mukaan erilaiseen toimintaan. Mahdollisuus nopeaan toimintaa ja erilaisten tilaisuuksien tai

tempausten järjestämiseen ilman pitkäaikaista sitoutumista on tullut verkon myötä helpommaksi.

Kun yhteydenpidosta on tullut halpaa ja nopeaa, on kiinnostuneiden löytäminen helpompaa. Verkkovaikuttaminen tavoittaa helpommin myös verkon viihdekäyttäjät, jotka osallistuvat mielellään omaa ja yleistä mielenkiintoa herättävään toimintaan. Toiminnasta saa usein myös välitöntä palautetta muilta aktiiveilta. Järjestöviestintä (kokouskutsut, kannanotot) voidaan hoitaa verkossa melkein ilmaiseksi ja yleinen yhteydenpito aktiivien välillä helpottuu.

Esimerkiksi erilaisten verkkoadressien suosio osoittaa, että ihmisillä on halua vaikuttaa, kun siihen tarjotaan kunnollinen mahdollisuus. Toisaalta verkkovaikuttamisen helppous aiheuttaa myös kyllääntymistä ja sekalaista adressimassaa, joka vie pohjan niiden arvostukselta.

Tehokkaimmillaan verkkovaikuttaminen toimii viestinnässä, jossa esimerkiksi erilaisten materiaalien (tiedotteet, kuvat, videomateriaali) levittäminen on nopeaa ja vaivatonta. Tämä lisää kilpailua ajasta ja tilasta julkisuudessa. Vaikka nopeus onkin monella tapaa hyvä asia, lisää se toiminnan vaatimuksia ja paineita kohti reaaliaikaisuutta. Verkkoympäristö auttaa ihmisiä kuitenkin reagoimaan nopeammin yhteiskunnassa tapahtuviin epäkohtiin, joihin kansalaistoiminnalla muutenkin halutaan ja yritetään vaikuttaa.

2. Ajasta ja paikasta riippumatonta

Verkko-osallistuminen toimii koska se on helppoa, halpaa ja nopeaa, mutta usein myös ajasta ja paikasta riippumatonta. Verkko mahdollistaa kattavan, asuinpaikasta riippumattoman osallistumisen. Paikallinen vaikuttaminen voi saada nopeasti valtakunnallista tai jopa kansainvälistä huomiota. Myös kansainväliset aktiviteetit rantautuvat nopeasti Suomeen. Verkko tarjoaa mahdollisuudet nopeaan, paikasta riippumattomaan organisointiin ja monenlaiseen, yhtäaikaiseen kevytaktivismiin.

Vakiintuneiden toimijoiden näkökulmasta verkko mahdollistaa virtuaaliset kokoukset sekä erilaiset nopeasti perustetut hajautetut kampanjat. Kokoukset voidaan pitää skypessä, chatissä, ircissä tai sähköpostitse. Fyysisiä kokouksia ei tarvita järjestää välttämättä lainkaan eikä kaikkia tarvitse saada paikalle juuri samaan aikaan. Verkkokokoukset säästävät toimijoiden aikaa ja matkakuluja. Kansainvälinen yhteydenpito helpottuu. Kokouksia voidaan kutsua koolle lyhyellä varoitusajalla ja ne voidaan pitää mahdollisimman lyhyinä.

Kun maantieteellisen sijainnin merkitys vähenee, keskusteluihin saadaan mukaan uusia ja erilaisia toimijoita sekä näkökulmia. Tulevaisuudessa hyödyt verkkokokouksiin osallistumisesta ovat todennäköisesti entistäkin suurempia, kun turhaa matkustelua voidaan edelleen vähentää. Toistaiseksi video- ja kuvatekniikan hyödyntämistavat ja -kustannukset eivät ole sellaisella tasolla, että videokokoukset olisivat mahdollisia kaikille toimijoille.

Ajasta ja paikasta riippumaton verkko on myös tasa-arvoinen toimintakenttä niille, jotka sitä osaavat sujuvasti hyödyntää. Esimerkiksi maan kattavat yhdistykset tai eri ryhmät voivat mahdollistaa matalan kynnyksen osallistumisen myös syrjäseutujen aktiiveille. Kun kansalaistoiminta joutuu kilpailemaan ihmisten ajasta yhä enemmän, mahdollistaa verkko-osallistuminen ajan ja paikan kansalaiselle osallistua juuri silloin, kun se hänelle sattuu sopimaan.

3. Yhteisöllisyyttä voimistavaa

Verkkovaikuttaminen mahdollistaa aidosti aktiivisen kansalaisyhteisön. Verkko voi parhaimmillaan luoda ihmisille kokemuksia onnistuneesta vaikuttamisesta ja lisätä tunnetta siitä, että yhteiskuntaan voi vaikuttaa laajemmin. Verkkovaikuttaminen voi luoda eri puolille uusia verkostoja, jotka kaikki lisäävät omalla tahollaan yhteiskunnallista toimeliaisuutta. Erityisesti tämä hyöty näkyy kansainvälisessä toiminnassa.

Erilaisten toimintaverkostojen luomisessa verkko on tehokkaampi ja helpompi kuin perinteiset välineet. Sen avulla on helppo luoda ja ylläpitää yhteistoimintaa kansalaisjärjestöjen ja -liikkeiden sekä yksittäisten aktiivien välillä. Verkko mahdollistaa monipuolisten ja välillä epätodennäköisten voimavarojen kohtaamisen yhteisen asian taakse. Toisaalta haasteena on se, että verkko saattaa silloin myös korvata aitoja kohtaamista.

Verkko tarjoaa mahdollisuuden järjestää keskusteluja suurten ihmismäärien kesken. Tapaamisissa voidaan jakaa sujuvasti puheenvuoroja ja tarvittaessa jopa poistaa häiriköitä. Keskusteluista on helppo säästää logit, joista voidaan tarkistaa päätökset, sanamuodot, vastaväitteet, eriävät mielipiteet tai vaikka kirjoittaa puhtaaksi pöytäkirjat. Verkko tavoittaa enemmän ihmisiä, joita voi kutsua mukaan niin sähköisessä kuin fyysisessäkin ympäristössä tapahtuvaan toimintaan.

Verkossa menestyneimmät vaikuttamisen muodot ovat yhteisöjen ympärille rakentuneita. Usein pienehkö ryhmittymä löytää toisia samanmielisiä ja rakentaa melko määrätietoisesti yhteisön tai liikkeen yhdistävän asian ympärille. Monet tahot ovatkin käyttäneet verkkoa taidokkaasti oman yhteisön rakentamisen välineenä ja vaikuttanut sitä kautta yleiseen ilmapiiriin.

Parhaimmillaan verkossa tapahtuva kansalaistoiminta voi olla esimerkiksi yhteiskunnallisen tiedon ja uutisten yhteisöllistä jakamista ja levittämistä tekstien, kuvien ja videon keinoin, sekä löydetyn tiedon ottamista käyttöön omassa elämässä. Verkon myötä myös pienellä paikkakunnalla oleva löytää nopeasti itselleen sopivan verkkoyhteisön.

4. Hallintokäytäntöjen helppous ja pääsy tiedon lähteille

Julkinen sektori voi verkkotyökalujen avulla ammentaa helposti paljon tietoa ja näkemyksiä kansalaisilta omasta toiminnastaan, ja näin vastata nopeasti ihmisten muuttuviin tarpeisiin. Verkko mahdollistaa tyypillisen jähmeän organisaatiorakenteen ohittamisen. Päättäjiin voi olla myös helpompi vaikuttaa epävirallisia sähköisiä kanavia pitkin.

Yhtenä hyvänä hallinnon toteuttamana verkkovaikuttamista edistävänä esimerkkinä on Helsingin kaupungin Fillarikanava[35], jossa karttapohjaiseen sovellukseen voi jättää kommentteja pyöräteiden kunnosta ja hankalista paikoista. Palvelun kautta saadaan suora yhteys asiasta vastaaviin kaupungin virkamiehiin, jotka myös vastaavat joihinkin kysymyksiin ja huoliin. Samalla käyttäjät näkevät palvelun kautta suoraan joko virkamiesten vastauksista tai muiden käyttäjien kommenteista, onko asioille tehty jotain.

Mielipiteiden ja lausuntojen lähettäminen verkko-osoitteisiin on helppoa ja halpaa. Samalla myös lausuttavien asioiden asiakirjojen saatavuutta voidaan parantaa. Tarvittavaa aineistoa ei erikseen tarvitse hakea virka-aikana eri virastoista. Tiedon saaminen ja välittäminen helpottuu. Sähköinen lausuminen myös yli kansallisvaltioiden rajojen on mahdollista.

Sähköinen kommunikaatio ja aineisto mahdollistaa laajan mielipiteiden keräämisen myös järjestöjen tai ryhmän sisällä sekä järjestön sisäisessä päätöksenteossa. Verkon avulla saadaan piilossa oleva asiantuntemus helposti yhteiseen käyttöön. Parhaimmillaan kaikki päätökset voidaan tehdä verkkoympäristössä, joka mahdollistaa jäsenistön tai aktiivien laajemman osallistumisen.

Samaan aikaan myös yhteiskunnallista päätöksentekoa pystyy seuraamaan lähes reaaliajassa. Asiakirjat löytyvät parhaimmillaan helposti erilaisista verkkoarkistoista hyvinkin pitkältä aikaväliltä, tosin hajautetusti ja eri paikoista. Myös järjestöjen tai ryhmien omat arkistot voidaan tallentaa sähköisenä ja säästää näin materiaaleissa ja tilankäytössä sekä mahdollistaa tehokas tiedonhaku.

Verkko mahdollistaa sen, että lainsäädäntöhankkeita voi seurata paremmin kuin aiemmin. Parhaimmillaan verkko mahdollistaa seurannan, jossa kukin voi hakea minkä tahansa hakusanan perusteella erilaista päätöksentekoaineistoa esimerkiksi eduskunnan sivuilta. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että alkuperäinen tieto (raakadata) saadaan näkyviin ja kaikkien käyttöön.

5. Matala kynnys tulla mukaan

Verkko tarjoaa runsaasti uusia ja helppoja tapoja osallistua itseä kiinnostaviin kysymyksiin ”hieman” ja ”vaivatta” erilaisten sähköisten vetoomusten, kommenttimahdollisuuksien ja sosiaalisen median kevyiden kanavien kautta. Asioista kiinnostunut henkilö pystyy verkossa haistelemaan ilmapiiriä itseään kiinnostavan aiheen ympärillä ja hankkimaan helposti lisää tietoa siitä.

Perinteisten tapaamisten tai puhelinsoittojen sijaan on helppo lähettää sähköpostia, käydä kommentoimassa uutista tai blogia tai lähestyä päättäjää sosiaalisen median kautta. Parhaimmillaan matalat kynnykset lisäävät ihmisten yleistä kiinnostusta yhteiskunnallisia kysymyksiä kohtaan. Verkon myötä myös ne ihmiset, jotka eivät ole lähtökohtaisesti kiinnostuneita yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta, näkevät uusia vaikutusmahdollisuuksia.

[35] http://fillarikanava.hel.fi/

Verkko on muuttanut paikoin koko kansalaistoiminnan perusmallin, kun kuka tahansa pystyy osallistumaan ja järjestämään toimintaa hyvin pienin resurssein ja matalalla kynnyksellä. Verkossa tapahtuvaan toimintaan pystyy osallistumaan työelämään paljon aikaa panostavat, opiskelevat, vammaiset ja vanhukset. Voidaan ajatella, että verkko toimii demokraattisemmin ja tasa-arvoisemmin kuin perinteiset vaikuttamisen välineet. Verkossa voi esittää pätevästi ehdotuksia tai päätöksiä myös sellaiset ihmiset, jotka eivät perinteisissä kokouksissa saa asiaansa esille heikon esiintymiskyvyn takia.

Monet kansalaistoiminnan kampanjat ovat osoittaneet, miten sosiaalista mediaa voi menestyksekkäästi hyödyntää tiedon levittämisessä ja ihmisten aktivoimisessa mukaan toimintaan. Verkon myötä monelle kynnys lähteä mukaan on matalampi, kun näkee tuttujen ihmisten toimivan samoin. Vertaistuki toimii verkossa tehokkaasti. Usein tutulta ihmiseltä tuleva viesti luetaan ja huomioidaan eri tavalla kuin virallisen tahon tai järjestöjen viestit.

Verkko toimii hyvänä apuna, kun suunnitellaan ja järjestetään varsinaista toimintaa (esimerkiksi mielenosoitusta tai kampanjaa), mutta vaikuttamistoiminta, joka tapahtuu todella vain verkossa, on vielä harvinaista. Pikemminkin se antaa ihmisille virheellisen olon siitä, että on vaikuttanut johonkin asiaan, kun on liittynyt sosiaalisen median ryhmään, pistänyt nimensä adressiin tai klikannut paremman maailman puolesta.

Verkko mahdollistaa sen, että valmiilla alustoilla asioihin voi reagoida nopeasti ja tavoittaa paljon aiheesta kiinnostuneita ihmisiä. Verkko helpottaa ihmisten kiinnostusta osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ja sitä kautta myös yhdistysten ja hallinnon järjestämään toimintaan. Toisaalta matalan kynnyksen helpot tavat voivat myös vähentää syvempää osallistumista ja kiinnostusta yhteiskunnallisiin kysymyksiin.

6. Syntyy joukkoälyä ja älyn ylijäämää

Verkko ja sosiaalinen media mahdollistavat joukkoälyn (crowdsourcing) tehokkaan käytön. Hallinnon, järjestöjen ja epämuodollisten liikkeiden havaitsemia ongelmia ja kysymyksen asetteluita voidaan laittaa eri verkkoyhteisöille entistä helpommin ratkaistavaksi. Satunnainen asian ympärille ”kerääntynyt” joukko pystyy tuottamaan todennäköisesti monipuolisempia ratkaisuja kuin vakiintunut taho tai perinteinen yhdistystoiminta. Verkottunut kansalaistoiminta voi mahdollistaa tiedon nopeamman käsittelyn ja reagoinnin ja luoda aidosti uusia näkökulmia ja uusia ratkaisuja.

Älyn ylijäämässä (cognitive surplus) kyse on ihmisten ylimääräisten resurssien ja osaamisen hyödyntämisestä, jota syntyy erilaisten harrastusten myötä. Kun vapaa-aikaa on yhä enemmän ja se käytetään hyödyllisellä tavalla samaan aikaan kun yhä useammalla on pääsy erilaisen tiedon lähteille, syntyy osaamista, jolla olemassa olevaa tietoa pystytään soveltamaan uudella tavalla. Verkko tekee tämän osaamisen hyödyntämisestä entistä helpompaa.

5. Yhdistyslain tarkastelu

Syyskuun 2010 alussa uudistunut yhdistyslaki (HE 267/2009) vastaa entistä paremmin erilaisten yhdistysten sekä kansalais- ja järjestötoiminnan tarpeisiin. Jäsenten vaikutusmahdollisuuksia on haluttu lisätä ja osallistumiskynnystä alentaa sallimalla etäosallistuminen yhdistysten kokouksiin postitse, tietoliikenneyhteyden tai muun teknisen apuvälineen avulla. Osallistuminen esimerkiksi verkon kautta on lainmuutoksen jälkeen mahdollista sekä ennen kokousta että sen aikana, edellyttäen kuitenkin, että yhdistyksen säännöt sallivat tämän.

Tässä luvussa arvioidaan millaisia mahdollisuuksia nykyinen yhdistyslaki tarjoaa yhdistyksille, jotka haluavat hyödyntää tietoverkkoa päätöksentekonsa ja hallintonsa järjestämiseen. Luvussa arvioidaan myös lyhyesti tarvetta ja mahdollisuuksia muuttaa yhdistyslakia siten, että yhdistys voisi toimia yksinomaan verkossa. Arviota ei ole edes tarkoitettu oikeudelliseksi aihealueeseen liittyväksi tutkimukseksi vaan koko selvityksen tavoitteen mukaisesti tämän luvun tarkoituksena on lähinnä tunnistaa keskeisiä oikeudellisia seikkoja ja esittää niihin liittyviä argumentteja jatkokeskustelun tueksi.

Yhdistyslain nojalla yhdistyksen *päätösvalta* kuuluu sen jäsenille (YhdL 16 §). Tämän on vakiintuneesti tulkittu tarkoittavan, että kaikki tärkeät yhdistyksen päätökset tekee yhdistyksen kokous, ellei tiettyä asiaa ole nimenomaisesti laissa tai yhdistyksen kokouksen päätöksellä osoitettu hallitukselle tai muulle taholle. Yhdistyksen toiminta tapahtuu muodollisesti oikein ja ajallaan tehtyjen päätösten mukaisesti. Jotta yhdistys voisi toimia täysipainoisesti verkkoympäristössä, on siis olennaista arvioida, kuinka *yhdistyksen kokous* (tai muu jäsenten päätösvallan käyttö) voidaan järjestää verkkoa hyödyntäen.

Yhdistyksen *hallintoa* varten yhdistyksellä tulee olla hallitus, johon kuuluu vähintään kolme jäsentä (YhdL 35 §). Hallitus huolehtii yhdistyksen juoksevista päivittäisistä asioista, edustaa yhdistystä suhteessa kolmansiin ja vastaa kirjanpidon ja varainhoidon järjestämisestä yhdistyksessä. Koska hallituksen muodollisen toiminnan sääntely on yhdistyslaissa hyvin löyhää, on yhdistyksen hallitus jo pitkään voinut järjestää toimintansa melko vapaasti, myös verkkoa hyödyntäen. Mikäli yhdistys ryhtyy hyödyntämään verkkoa toiminnassaan, on hallitus vastuussa päätöksenteon järjestämisestä sekä puheenjohtaja tai hallitus suoraan lain nojalla päätöksenteosta tehtävän pöytäkirjan laatimisesta (YhdL 31 §).

5.1 Yhdistyksen perustaminen ja muutokset verkossa

Yhdistystoimintaan liittyvä keskeinen viranomainen on patentti- ja rekisterihallitus ja sen yhdistysrekisteri. Patentti- ja rekisterihallitus on panostanut viime vuosina merkittävästi sähköisiin palveluihin. Vaikka alun perin suurin osa keskeisistä muutoksista kohdistui kaupparekisterin palveluihin, on myös yhdistysrekisteri ottanut käyttöön merkittäviä parannuksia. Sekä yhdistyksen *perustaminen* että *muutosilmoituksen tekeminen* on mahdollista tehdä verkossa.[36] Palvelu on otettu käyttöön jo jossain muodossa

[36] Sähköiset yhdistysrekisteri-ilmoitukset https://yhdistysilmoitus.prh.fi/etusivu.htx

28.11.2005. Patentti- ja rekisterihallituksen sähköinen yhdistysrekisteripalvelu hyödyntää ilmoitusten ”allekirjoittamiseen” ja jättäjän tunnistamiseen pankkien tunnistamispalveluita (ks. edellä kohta 4.1). Ilmoituksen käsittelymaksu voidaan myös maksaa verkossa. Rekisteri-ilmoituksen allekirjoittaa hallituksen puheenjohtaja, jonka tulee siis tunnistautua henkilökohtaisilla pankkitunnuksilla. Palvelu mahdollistaa ilmoituksen täyttämisen muun henkilön toimesta, jolloin puheenjohtaja voi kirjautua sisään ”allekirjoittaakseen” ilmoituksen.

Perusilmoitus laaditaan patentti- ja rekisterihallituksen palveluun täytettävillä avustetuilla sähköisillä lomakkeilla ja yhdistyksen säännöt muodostuvat vähitellen lomakkeissa esitettyihin kohtiin annettujen vastausten perusteella. Viranomainen on myös täyttänyt valmiiksi ehdotuksia sääntöjen tarkoitus ja toiminta – pykäläksi perustuen yleisimpiin yhdistystyyppeihin. Ilmoituksen täyttäjä voi näin valita valikosta esimerkiksi tyypin ”urheiluharrastus”, ”metsästysseura” tai vastaavan ja palvelu kirjaa valinnan mukaisen yleisen kuvauksen sääntöihin. Mikäli sääntöjä (tarkoitusta) ei lainkaan muokata, käsitellään perusilmoitus hyvin nopeasti, noin kahdessa viikossa ilmoituksen jättämisestä. Sähköinen muutosilmoitus mahdollistaa yhdistyksen perustamisen erittäin nopeasti. Perinteinen perusilmoitus tai sähköinen ilmoitus, jossa sääntöjä on muokattu, käsitellään tätä kirjoittaessa 1-2 kuukaudessa.

Yhdistys voi tehdä vastaavalla tavalla myös *muutosilmoituksen*, jolla se ilmoittaa esimerkiksi luottamushenkilöiden muutoksista tai sääntömuutoksista taikka yhdistyksen purkautumisesta. Palvelun lomakkeisiin täytetään muuttuneet tiedot, ja esimerkiksi kopioidaan uudet säännöt elektronisessa muodossa lomakkeelle. Sähköinen muutosilmoitus käsitellään samassa järjestyksessä, kuin perinteisellä tavalla jätetty. Nimenkirjoittajatiedot päivitetään lähes saman tien, mutta sääntömuutoksien käsittely kestää useita kuukausia, normaalitilanteessa n. 4-6 kuukautta. Sääntömuutoksen käsittelyaikaa voidaan pitää pitkänä, vaikka sitä voi nopeuttaa yhdistysrekisterin hyväksymällä kiirehtimispyynnöllä.

Sähköisten ilmoitusten suosio on kasvanut tasaisesti. Tällä hetkellä noin puolet kaikista ilmoituksista tehdään sähköisesti ja perusilmoituksistakin noin neljännes. Yhdistyksen sähköiset ilmoituspalvelut ovat vakiintuneita ja laajasti käytössä ja niitä voidaan pitää hyvin toimivina pitkähköä sääntömuutosten käsittelyaikaa lukuun ottamatta.

Yhdistyksen purkautuminen on löyhästi säädeltyä verrattuna esimerkiksi osakeyhtiölain kuvaamaan menettelyyn. Yhdistyslaissa ei tunneta erillistä selvitystilamenettelyä, mutta hallitus on velvollinen huolehtimaan purkamisesta johtuvista selvitystoimista, jollei yhdistys ole valinnut yhtä tai useampaa selvitysmiestä. Velkojien suojaan liittyviin selvitystoimiin ei ole kuitenkaan tarpeen ryhtyä, jos yhdistys on purkautumisesta päättäessään samalla hyväksynyt hallituksen laatiman loppuselvityksen, joka osoittaa, että yhdistyksellä ei ole velkoja (YhdL 40 §). Velattoman yhdistyksen purkautuminen on siten hallinnollisesti ja oikeudellisesti helpohko toimenpide. Lain tarkoittama sujuva purkautumismenettely soveltuu hyvin yhdistykselle, joka perustetaan vain tiettyä tarkoitusta varten esimerkiksi kansalaistoiminnan kanavoimiseksi, eikä purkautumismenettelyyn kohdistu käytännössä muutospaineita kansalaistoiminnan siirtyessä verkkoon. Menettelyä ei voine enää helpottaa ilman, että velkojien suojaa kavennetaan kohtuuttomasti.

5.2 Yhdistystieto verkossa

Sähköisen tiedon saanti yhdistysrekisteristä on sen sijaan vaikeaa. Ainoa yleinen maksuton tiedonhakupalvelu, Yhdistysnetti, sisältää perustiedot yli 130 000 yhdistyksestä.[37] Yhdistysnetin kautta ei kuitenkaan ole mahdollista selvittää *yhdistyksen luottamushenkilöitä, yhdistyksen osoitetta* taikka *yhdistyksen sääntöjä*. Tiedot on mahdollista saada erillisistä maksullisista palveluista siltä osin kuin tiedot on talletettu elektronisesti. Tällä hetkellä kuitenkaan yhdistyksen sääntöjä ei ole talletettu lainkaan sähköisessä muodossa ja ne ovat saatavissa vain alkuperäisistä rekisteröintiasiakirjoista tai mikrofilmeiltä. Patentti- ja rekisterihallituksen yhdistysrekisterissä on käynnissä kehittämishanke, jonka perusteella sähköisen käsittelyn osuutta sisäisessä toiminnassa kasvatetaan. Samassa yhteydessä yhdistysten sääntöjä aletaan siirtää sähköiseen muotoon. Koska yhdistyksen säännöt ovat useissa tilanteissa merkittävä tiedonlähde, voidaan sääntöjen saatavuuden puuttumista pitää epäkohtana.

Kirjoittajien käsityksen mukaan maksullisten palveluiden käyttäjäkunta muodostuu lähinnä ammattikäyttäjistä, kuten konsulteista, isoista yhdistyksistä tai oikeudellisten palveluiden tarjoajista. Toisaalta yhdistysrekisteri tarjoaa myös välittömästi käytössä olevien tietojen hakemisen ilman erillistä rekisteröitymistä. Ilman maksullista palvelua normaali käyttäjä saa verkosta hyvin suppeat tiedot, joista voi lähinnä varmistaa sen, että yhdistys on olemassa. Tällä voidaan arvioida olevan vaikutuksia yhdistyksen toimintaan verkossa, koska sen ”vastapuolet” eivät todennäköisesti lukeudu ns. ammattilaiskäyttäjiin ja eivät näin voi esimerkiksi tunnistaa luottamushenkilöitä tai sitä, sallivatko yhdistyksen säännöt tietyn toiminnan. Tiedot kyllä saa maksullisten palveluiden kautta tai muulla tavalla yhdistysrekisteristä, esimerkiksi tietopalveluun soittamalla, mutta kynnys ryhtyä selvittämään asiaa on korkea.

On ymmärrettävää, että tuotetusta palvelusta peritään vastike. Toisaalta jo pelkästään se, että rekisteröityjen luottamus- ja toimihenkilöiden tiedot avataan maksuttomaan palveluun edesauttaisi koko yhdistyskentän toimintaa verkkoympäristössä. Maksuttomuutta puoltaa se, että rekisteritiedot eivät koske kaupallisia toimijoita (toisin kuin kaupparekisteri) ja tiedon tarve ei myöskään yleensä liity kaupalliseen toimintaan (josta ollaan helpommin valmiita maksamaan).

Yhdistyksen mahdollisuuksia tehdä virallisia ilmoituksia verkossa voidaan pitää Suomessa kohtuullisen hyvinä. Myös käsittelyajat ovat kohtuullisia, eikä ilmeisiä esteitä verkon käyttämiselle ole ainakaan suhteessa keskeiseen viranomaiseen, patentti- ja rekisterihallitukseen. Yhdistysrekisterin sähköinen tunnistaminen ei tällä hetkellä mahdollista sitä, että asiamies toimii valtuutettuna yhdistyksen edustajana, koska tunnistaminen pitää tehdä yhdistyksen luottamushenkilön pankkitunnuksilla, mitä voi pitää epäkohtana. Selvä epäkohta lisäksi on, että yhdistysrekisterin tiedot ovat joko sellaisia, että niitä ei saa sähköisessä muodossa tai ne ovat maksullisia.

[37] Yhdistysnetti sisältää seuraavat tiedot: rekisterinumero, nimi, kotipaikka, ensirekisteröinnin päivä ja viimeisen rekisteröinnin päivä. Lisäksi palvelu voi sisältää linkin yhdistyksen omille kotisivuille.

5.3 Yhdistyksen päätösvallan käyttäminen verkossa

Yhdistyksen jäsenet käyttävät päätösvaltaansa yhdistyksen *kokouksessa*. Kokouksella on yhdistyslain tulkinnassa vakiintuneesti viitattu tilaisuuteen, johon osallistujat voivat tulla henkilökohtaisesti paikalle käyttämään jäsenoikeuksiaan.

Yhdistyslakia on hiljattain tarkastettu 1.10.2010 voimaan tulleella yhdistyslain muutoksella (22.12.2009/1398). Lainmuutoksen tarkoituksena oli muun muassa pyrkimys alentaa osallistumiskynnystä yhdistyksen kokouksiin sallimalla yhdistyksille mahdollisuus päättää osallistumisesta päätöksentekoon myös tietoliikenneyhteyden avulla. Tavoitteen mukaisesti yhdistyslain 17 §:n 2 momenttia muutettiin siten, että nyt yhdistyksen säännöissä voidaan määrätä, että

> *”kokoukseen voidaan säännöissä mainituilla edellytyksillä osallistua myös postitse taikka tietoliikenneyhteyden tai muun teknisen apuvälineen avulla kokouksen aikana tai ennen kokousta. Tällöin osallistumisoikeus ja ääntenlaskennan oikeellisuus on voitava selvittää tavallisessa yhdistyksen kokouksessa noudatettaviin menettelyihin verrattavalla tavalla. Jos yhdistyksen varsinaisena tarkoituksena on valtiollisiin asioihin vaikuttaminen, tällainen osallistumisoikeus voi olla vain kokouksen aikana.”* (YhdL 17 § 2 momentti, korostus tässä.)

Yhdistyslaki edellyttää, että tietyistä yhdistyksen tärkeimmiksi katsotuista asioista tehtävä päätös tulee aina tehdä kokouksessa (YhdL 23 §). Tällaisia ovat mm. päättäminen yhdistyksen sääntöjen muuttamisesta, hallituksen sekä tilin- ja toiminnantarkastajien valinta sekä yhdistyksen tärkeän omaisuuden luovuttaminen. Edellä lainattu yhdistyslain 17 §:n uusittu 2 momentti koskee tilanteita, joissa kokous järjestetään. Uusi sanamuoto mahdollistaa osallistumisen kokoukseen postitse tai verkon (taikka muun teknisen apuvälineen) avulla. Uudistuksen myötä *kokous voidaan siis järjestää osin virtuaalisesti, mutta ei kokonaan*. Ainoana poikkeuksena kokousta ei kuitenkaan tarvitse lainkaan pitää silloin, kun yhdistys toimii *yksimielisesti*. Yksimieliset jäsenet voivat tehdä päätöksen vapaamuotoisesti esimerkiksi verkkoa hyödyntäen. Oikeusvarmuuden turvaamiseksi yksimielisestä päätöksestä tulee tehdä kunkin jäsenen allekirjoittama, päivätty pöytäkirja.

Muissa kuin edellä keskustelluissa yhdistyslain 23 §:n tarkoittamissa tärkeissä asioissa päätöksenteko voidaan järjestää vapaammin, myös ilman kokousta. Yhdistyslain 17 §:n uusi 3 momentti kuuluu kokonaisuudessaan seuraavasti:

> *”Säännöissä voidaan määrätä, että jäsenet käyttävät säännöissä erikseen mainituissa asioissa päätösvaltaansa ilman kokousta erillisissä äänestystilaisuuksissa, postitse taikka tietoliikenneyhteyden tai muun teknisen apuvälineen avulla. Määräys ei voi kuitenkaan koskea 23 §:n 1 momentissa mainittua asiaa.”* (Ibid.)

Säännöissä on lienee näin ollen uudistuksen myötä mahdollista määrätä, että yhdistyksen päätösvaltaa käytetään muissa kuin 23 §:n tärkeissä asioissa esimerkiksi kokonaan verkossa järjestettävissä tilaisuuksissa. Lainkohta edellyttää, että päätöksenteko voi

koskea ”säännöissä erikseen” mainittuja asioita, jotka voitaneen kirjata siinä määrin kattavaksi, että muu kuin 23 §:n tarkoittama päätöksenteko voidaan siirtää verkossa tapahtuvaksi. Toisaalta yhdistyksen kokous on lain tarkoittama ensisijainen tapa käyttää päätöksentekovaltaa. Tämän rakenteen tukemiseksi yhdistyksen jäsenten vähemmistö (1/10 osaa) voi aina vaatia ylimääräisen kokouksen koolle kutsumista (YhdL 20 §).

Yhdistyslain tarkistamistyöryhmä ei perusteellisesti arvioinut mahdollisuutta siirtää koko yhdistyksen toimintaa verkkopohjaiseksi. Tämä johtui pääasiassa siitä, että jo nyt voimaan tullut muutos antaa yhdistysten käyttöön voimakkaita keinoja uuden teknologian hyväksikäyttöön. Lisäksi fyysisen kokouksen järjestämisvaatimusta voidaan ”kiertää” siten, että kokous järjestetään esimerkiksi jonkin jäsenen tiloissa, mutta tarkoitus ei ole, että jäsenet tulisivat paikalle. Tällöin kokous on järjestetty muodollisesti oikein, kun jäsenillä on ollut mahdollisuus halutessaan osallistua konkreettiseen kokoukseen ja olla siellä henkilökohtaisesti läsnä.

Yhdistyslakiin tuli myös uudistuksena mahdollisuus sallia osallistuminen päätöksentekoon *ennen* kokousta. Tällöin jäsen voi antaa säännöissä määritellyllä tavalla ilmaista kokoukselle päätösehdotuksensa, äänensä tai muun jäsenoikeuksiin kuuluvan toimen. Ennakollinen osallistuminen parantaa mahdollisuuksia verkon täysipainoisempaan hyödyntämiseen ja alentanee osallistumiskynnystä, mutta sen voidaan arvioida myös sisältävän riskitekijöitä, kuten edellä kohdassa 4.1 (11) on todettu. Tarkempia havaintoja ennakkoetäosallistumisesta voidaan luotettavasti tehdä vasta, kun mahdollisuutta ryhdytään todellisuudessa hyödyntämään yhdistystoiminnassa. Ennakkoetäosallistuminen ei kuitenkaan lain sanamuodon mukaisesti koske yhdistyksiä, joiden varsinaisena tarkoituksena on valtiollisiin asioihin vaikuttaminen (siis lähinnä puolueita).

Ennakko-osallistumisen keskeinen epävarmuustekijä liittyy päätöksentekomalliin, jossa päätös syntyy kokouksessa tiettynä hetkenä, yleensä puheenjohtajan ilmoittaessa asian tulleen päätetyksi. Ennakko-osallistumisen keskeinen ongelma on se, että ääntä annettaessa ei voida ottaa huomioon käytännössä lainkaan kokouksessa mahdollisesti tehtyjä uusia aloitteita, jotka voivat muuttaa jo annetun äänen sisältöä tai merkitystä. Selvittäjien näkemyksen mukaan yhdistyksen sääntöihin voidaan kuitenkin pätevästi kirjata määräys, jonka mukaan kokouksessa päätettäväksi voidaan ottaa vain tiettyyn hetkeen mennessä ilmoitettuja esityksiä, jotka sitten sisällytetään kokouskutsuun. Tällainen sääntökirjaus poistaisi merkittävästi ennakko-osallistumiseen liittyviä epävarmuustekijöitä. Selvityksessä ei näin ollen ehdoteta muutoksia ennakko-osallistumisen sääntelyyn.

Kokemuksia 1.9.2010 voimaan tulleesta uudesta sääntelystä ei käytännössä ole: tätä kirjoitettaessa patentti- ja rekisterihallituksen yhdistysrekisteriin ei oltu vielä jätetty yhtään sääntömuutosilmoitusta, jossa sähköinen päätöksenteko olisi sallittu. Näin ollen voimaan tulleen uudistuksen todellisia vaikutuksista on liian aikaista arvioida. Aineiston vähäisyys vaikuttaa myös tulevien, pidemmälle menevien muutostarpeiden arviointiin: jos yhdistykset eivät käytännössä ryhdy käyttämään nyt mahdollistettuja päätöksentekotapoja, olisiko silloin yhdistyskentässä edes tarvetta pidemmälle menevälle, täysin virtuaaliselle yhdistykselle?

5.4 Kokousvirheiden vaikutus verkkoympäristössä

Yhdistysoikeudellisessa kirjallisuudessa, yhdistyslain esitöissä ja myös oikeuskäytännössä erilaisten kokousvirheiden vaikutuksiin on suhtauduttu melko ankarasti. Tällaiset virheet, mukaan lukien kutsuun liittyvät virheet, on katsottu olevan pääsääntöisesti moitteenvaraisesti pätemättömiä tai mitättömiä.

Esimerkiksi korkein oikeus on tapauksessa 7.5.2007 T 871 (KKO 2007:42) ottanut kantaa kokouskutsun toimittamatta jättämisen vaikutukseen arvioitaessa yhdistyksen kokouksen päätösten pätevyyttä. KKO:n perustelujen mukaan

> *Oikeus osallistua yhdistyksen kokouksiin on keskeinen yhdistyksen jäsenelle kuuluva oikeus. Näin ollen on selvää, että yhdistyksen päätöksentekotapa loukkaa jäsenten yhdenvertaisuutta silloin, kun yhdistyksen jäsentä ei kutsuta yhdistyksen kokoukseen ja kun häntä estetään siihen osallistumasta. Jotta kokouksen päätöstä voitaisiin pitää mitättömänä, jäsenen yhdenvertaisuuden loukkaamisen tulee olla olennainen.*
>
> *Korkein oikeus katsoo, että kokoukseen kutsumatta jättäminen tai kokoukseen osallistumisen estäminen on lähtökohtaisesti olennainen menettelyvirhe. Tämä kanta on esitetty myös yhdistyslain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä.* (HE 64/1988 vp s. 55.)

Korkein oikeus piti tehtyjä päätöksiä mitättöminä, koska osaa jäsenistä ei oltu kutsuttu kokoukseen.

Nykyisen yhdistyslain mukaan moiteperusteeksi riittää se, että ”yhdistyksen päätös ei ole syntynyt asianmukaisessa järjestyksessä …” (32 §). Lain sanamuoto ei ota kantaa siihen minkä *mittaluokan* virhettä virheeltä edellytetään. Uudessa osakeyhtiölaissa (2006/624) on osakeyhtiöitä koskevan oikeuskäytännön perusteella lähdetty sekä mitättömyys-, että moitteenvaraisuustilanteissa siitä, että virheen on täytynyt vaikuttaa päätöksen sisältöön. Esimerkiksi moiteoikeutta koskevan 21 luvun 1 §:ssä päätös on moitteenvaraisesti pätemätön, jos ”asian käsittelyssä ei ole noudatettu menettelyä koskevia tämän lain säännöksiä tai yhtiöjärjestyksen määräyksiä ja virhe on voinut vaikuttaa päätöksen sisältöön tai muuten osakkeenomistajan oikeuteen” (korostus tässä.)

Alustavana johtopäätöksenä kynnys todeta päätös joko moitteen perusteella pätemättömäksi taikka mitättömäksi on yhdistysoikeudessa alempana, kuin esimerkiksi osakeyhtiöoikeudessa. Kuten edellä kohdassa 4.1 (11) on todettu, eri kokousvirheiden mahdollisuus korostuu selvästi virtuaalisessa ympäristössä toimittaessa. Tällöin tehtyihin päätöksiin voi jäädä piileviä, käytetystä teknologiasta johtuvia pätemättömyysperusteita. Tämän hetkisen oikeuskäytännön perusteella on todennäköistä, että esimerkiksi jo yhdenkin osallistujan estyessä osallistumasta kokoukseen päätöstä voidaan myöhemmin pitää mitättömänä. Vaikka yhdistystoiminta eroaa osakeyhtiölain tarkoittamasta kaupallisesta toiminnasta, matalampaa kynnystä päätöksen moitteenvaraisuuden ja mitättömyyden suhteen on vaikea perustella. Uuden teknologian tullessa laajemmin käyttöön mahdollisuudet kokousvirheisiin vain kasvavat.

Selvityksessä esitetään harkittavaksi, että lainsäädännössä nimenomaisesti vahvistetaan osakeyhtiölain tapaan pätemättömyyden tai mitättömyyden aiheuttaviksi virheiksi vain ne, jotka ovat tosiasiassa voineet vaikuttaa päätöksen sisältöön. Toisaalta mahdollisessa tarkennettavassa sääntelyssä tulee huomioida yhdistyksille ominaiset piirteet ja erityisesti se, että yhdistyksen kokouspäätöksiin ei useimmiten liity samanlaisia taloudellisia intressejä kuin osakeyhtiöiden päätöksissä.

5.5 Yhdistyksen hallinto verkossa

Yhdistyksen päivittäisten asioiden hoitamisesta vastaa yhdistyksen hallitus. Yhdistyslaki on perinteisesti sisältänyt vain vähän määräyksiä hallituksen toiminnasta ja sen muodollisista puitteista. Koska rajoittavaa sääntelyä ei ole, yhdistyksen hallitus on voinut hyvin vapaasti muodostaa oman käytäntönsä, jonka mukaan se kokoontuu ja tekee päätöksiä. Yhdistyksen hallitus on voinut pätevästi käyttää verkkoa ja muita etätyökaluja (kuten sähköpostia, puhelinta, videoneuvottelua) sitä mukaa, kun tällaisia välineitä on tullut saataville ja esimerkiksi sähköpostikokoukset ovat hyvin tyypillisiä tapoja tehdä päätöksiä. Edellä luvussa 3.4 kuvatusti esimerkiksi Piraattipuolue on voinut pätevästi pitää kokouksiaan verkkopohjaisen keskusteluohjelmiston avulla, jossa osanottajat ovat vuorollaan kirjoittaneet online-tilassa omia puheenvuorojaan.

Kirjoittajien tiedossa ei ole tapauksia, jossa hallituksen toiminta tai sen tekemät päätökset olisivat vaarantuneet verkon käytön johdosta. Vaikka hallituksen koko on useimmissa yhdistyksissä olennaisesti jäsenkuntaa pienempi, ovat tekniset ja oikeudelliset haasteet luonteeltaan samankaltaisia. Koska verkko on laajasti käytössä hallitustyöskentelyssä, tukee tämä osaltaan käsitystä, että verkon käyttäminen ei olennaisesti heikennä myöskään yhdistyksen kokouksen toimintaa verkkoympäristössä.

5.6 Kansainväliset havainnot

Tätä selvitystä varten ei ole tehty kattavaa tutkimusta ulkomaisesta lainsäädännöstä tai sen olemassaolosta. Yleishavaintona voidaan kuitenkin todeta, että yhdistyslainsäädäntö ulkomailla on kirjavaa. Systemaattisesti sääntelyn tilanne voidaan jakaa seuraavasti:

1. Yhdistysoikeudesta on yksityiskohtaista lainsäädäntöä sekä yhdistysten toiminnasta ulospäin, että yhdistysten sisäisestä toiminnasta. (esim. Suomi, Saksa, Sveitsi, Espanja ja Belgia)

2. Lainsäädäntöä yhdistysten valvonnasta ja toiminnasta on olemassa ulospäin, muutoin toiminta sääntöjen varassa. (esim. Ranska ja Itävalta.)

3. Aatteellisista yhdistyksistä ei ole yleistä lainsäädäntöä. (esim. Ruotsi, Norja ja Tanska)

Lainsäädännössä on vain poikkeuksellisesti mainintoja sähköisten apuvälineiden käytöstä yhdistystä koskien.[38] Yksi harvoja on Australian Queenslandin osavaltio ja sen yhdistyksiä koskeva peruslaki Associations Incorporation Act 1981.[39] Lain kohta 56 sisältää seuraavan määräyksen:

> *56 Rules may allow meetings using communication technology*
>
> *(1) The rules of an incorporated association may permit the association to hold meetings, or permit members to take part in its meetings, by using any technology that reasonably allows members to hear and take part in discussions as they happen.*
>
> *Example of use of technology—teleconferencing*
> *(2) A member who participates in a meeting under subsection (1) is taken to be present at the meeting.* (Ibid.)

Lainattu lainkohta on osin laajempi, osin rajatumpi kuin nykyisen yhdistyslain sallima tilanne. Lainkohta on sikäli laajempi, että se mahdollistaa yhdistyksen kokouksen järjestämisen teknologian keinoin, ilman fyysistä läsnäoloa. Sen sijaan se rajoittaa teknologiaa siten, että sen tulee mahdollistaa kohtuullisesti kokouksen kulun ”kuulemisen ja osallistumisen käytäviin keskusteluihin” reaaliaikaisesti. Lainlaatijat ovat siis nimenomaisesti halunneet kiinnittää huomiota siihen, että kokous mahdollistaa äänen välittämisen ja keskustelun toteutumisen.

Muilta osin tiedossa ei ole lainsäädäntöä, joka ottaisi nimenomaisesti kantaa teknologian hyödyntämiseen yhdistystoiminnassa. Toisaalta tämä ei tarkoita sitä, että teknologiaa ei käytettäisi. Teknologian hyödyntämisen on katsottu yhdistystoiminnassa monessa oikeusjärjestyksessä mahdolliseksi, koska laki ei sitä erikseen rajoita.

Yhteenvedonomaisesti voidaan todeta, että kansainvälisestä lainsäädännöstä ei voida sen puuttumisesta johtuen tehdä selvityksen kannalta merkittäviä johtopäätöksiä.

5.7 Yhdistyksen toiminta kokonaan verkossa?

Yhteenvedonomaisesti edellä kuvatusta yhdistyslain tarkastelusta voidaan todeta, että yhdistyksellä on hyvät mahdollisuudet toimia *pääosin* verkossa. Tulisiko yhdistyksen sitten pystyä toimimaan *kokonaan* verkkopohjaisesti?

Tässä selvityksessä kuvatut uudet osallistumistavat viittaavat kehitykseen, jossa kansalaistoimintaa ja kansalaisaloitteita *syntyy* ja *elää* pelkästään verkkoympäristössä. Vaikka monessa tilanteessa olisi myös kansalaistoiminnan etu, että toiminta myös siirtyy konkreettisemmin fyysiseen ympäristöön (vrt. luvun 3.1 Pseudovaikuttamista esimerkki, jossa laajahko kansalaistoiminta ei edes tullut asiasta päättävien tietoon), myös pelkästään verkkoympäristössä tapahtuva toiminta on enenevästi osallistavaa ja edistää yhteis-

[38] Sen sijaan osakeyhtiölaeissa tällaisia mainintoja on enemmän. Esimerkiksi Tanskan Aktie- og anpartsselskaber (selskabsloven) (L 2009-06-12 nr 470) § 77 sallii varsinaisen yhtiökokouksen sähköisesti.
[39] http://www.legislation.qld.gov.au/legisltn/current/a/associncorpa81.pdf

kunnallisia tavoitteita. Moni kansalaistoiminnan muoto voitaisiin kytkeä muodolliseen muotoon (perustamalla yhdistys), mikä edistäisi kyseisen kansalaistoiminnan kehittymistä, esimerkiksi mahdollistamalla varainhankinta rahankeräysluvan avulla (ks. luvun 4.1 Toiminnan rahoituksen vaikeus ja rahankeräyslupa). Vaikka yhdistyksen perustaminen on nykyään melko helppoa, on muodollisen yhdistystoiminnan aloittaminen kuitenkin merkittävä kynnys ylitettäväksi monelle yksinomaan verkkopohjaiselle kansalaistoiminnalle. Jos yhdistys voisi toimia kokonaan verkossa, kynnys madaltuisi.

Yhdistystoiminta kytkeytyy kansalaisten perusvapauksiin, joiden tarkoituksena on luoda tietty ehdottomaksi ajateltu suojapiiri suhteessa valtion oikeuksia rajoittavia toimia vastaan. Yhdistystoiminnan turvaamiseksi voimassaolevan Suomen perustuslain 13 §:ssä säädetään yhdistymisvapaudesta seuraavasti:

> *”Jokaisella on yhdistymisvapaus. Yhdistymisvapauteen sisältyy oikeus ilman lupaa perustaa yhdistys, kuulua tai olla kuulumatta yhdistykseen ja osallistua yhdistyksen toimintaan.”* (Ibid.)

Yhdistymisvapauden käyttö edellyttää, että yhdistys voi mahdollisimman vapaasti päättää omasta sisäisestä toiminnastaan ja järjestää sen parhaaksi katsomallaan tavalla. Periaatetta yhdistysten sisäisten asioiden toimintavapautta kutsutaan yleisesti *yhdistysautonomiaksi*. Yhdistysautonomiasta voidaan toisaalta poiketa normaalissa lainsäätämisjärjestyksessä: Suomen perustuslain 13 §:n 3 momentin mukaan ”tarkempia säännöksiä yhdistymisvapauden käyttämisestä annetaan lailla”. Perusoikeusmyönteinen tulkinta ja yhdistysautonomian periaate näyttäisi kuitenkin puoltavan kokonaan verkossa tapahtuvan yhdistystoiminnan sallimista, jos konkreettisia yhteiskunnallisia tai oikeudellisia vastasyitä ei ole. Kyse on yhdistyksen sisäiseen toimintaan kuuluvasta asiasta.

Selviä puoltavia syitä sallia kokonaan verkkopohjainen yhdistystoiminta on edellä kuvatusti olemassa. Miksi kokonaan verkossa toimivaa yhdistystoimintaa ei tulisi sallia? Keskeinen vastustava argumentti liittyy suomalaisen yhdistysinstituution edellä kuvattuun päätöksenteon rakenteeseen, joka perustuu yhdistyksen *kokouksen* keskeiseen rooliin päätöksenteossa.[40] Tässä selvityksessä ei ole ryhdytty tutkimaan, onko nykyinen pääasiallinen tapa tehdä päätöksiä kokouksessa välttämättä paras päätöksenteon tapa myös verkkoympäristössä. Toisaalta nykyinen laki sallii myös toiminnan esimerkiksi erillisissä äänestystilaisuuksissa, joten selvittäjien näkemyksen mukaan on parasta vielä odottaa käytännön kokemuksia ennen päätöksenteon rakenteen syvällisempää arviointia.

Yhdistyslain tarkoittama kokous ymmärretään tapahtumaksi, johon liittyy ihmisten kohtaaminen, keskustelu ja vaikuttaminen fyysisessä toimintaympäristössä. Fyysinen kohtaaminen on ihmisille luontainen tapa vaikuttaa, jolloin hyvä esiintyminen tai vakuuttava argumentointi puheenvuorossa voi vaikuttaa merkittävästi yhdistyksen päätöksentekoon. Tämän voidaan katsoa edistävän jäsendemokratian toteutumista. Verkossa tapahtuvassa toiminnassa perinteisiä vaikuttamisen elementtejä, kuten puhetta, ei välttämättä esiinny lainkaan (jos ääntä ei välitetä) tai vaikutusmahdollisuudet ovat joka tapauksessa puutteellisia. Ilman fyysistä läsnäoloa varsinaista keskustelua päätettävistä asioista ei

[40] Esimerkiksi hallituksen esityksessä HE 267/2009 asia ilmaistaan seuraavasti: ” Yhdistyslain lähtökohtana on, että päätösvalta kuuluu jäsenille, jotka käyttävät päätösvaltaansa yhdistyksen kokouksessa” (s. 3).

voida käydä, mikä voi rajoittaa koko kokouksen kyvykkyyttä oikeiden päätösten tekemiseen.

Pelkässä verkkoympäristössä toimittaessa ihmisten vaikutusvalmiudet ovat todennäköisesti enemmän epätasapainossa kuin perinteisessä fyysisessä ympäristössä toimittaessa (ks. edellä kohta 4.1.1) ja voivat riippua vaikuttamisen kannalta toisarvoisiksi katsottavista seikoista, kuten kyvystä kirjoittaa nopeasti kymmensormijärjestelmällä tai käyttää teknologiaa muutoin hyväkseen. Päätöksenteko pelkästään verkkoympäristössä ei selvästi ole yhtä yhdenvertainen kuin osittain tai kokonaan perinteinen kokous. Osittain teknologian käyttöön liittyviä ongelmia voidaan ehkäistä, jos teknologian käyttö painottuu ainakin alussa ns. offline-tyyppiseen ennakko-osallistumiseen.

Teknologian käyttöön liittyviä haasteita on käsitelty edellä kohdissa 4.9 ja 4.11. Kun kokous on virtuaalinen, voi käytetty teknologia, kokouksen järjestämistapa tai muut verkkokokoukselle ominaiset haasteet osin tai kokonaan rajoittaa jäsenoikeuksien käyttämistä verkossa tapahtuvassa päätöksenteossa. Haasteet liittyvät jo kokouksen perusteisiin, joita ei perinteisessä kokouksessa ole käytännössä ollut olemassa, kuten henkilöiden tunnistaminen, sähköinen allekirjoitus ja jäsenoikeuksien (kuten puheoikeuden) käyttö. Kohdissa 4.9 ja 4.11 käsitellyt haasteet korostuvat kokonaan verkossa toimivassa ympäristössä, jossa mahdollisesti kukaan jäsenistä ei ole nähnyt ketään toista jäsentä.

Kokonaan verkossa tapahtuvaan yhdistystoimintaan voidaan katsoa liittyvän puoltavia, mutta myös selvästi kielteisiä piirteitä. Mikäli kokonaan verkossa tapahtuva toiminta sallittaisiin, tulisi sääntelyn kokonaisuudessaan perustua 1.9.2010 voimaan tulleen lainmuutoksen periaatteisiin: olla täysin vapaaehtoisuuden varaista, edellyttää nimenomaista yhdistyksen kokouksen päätöstä ja perustua sääntömääräykseen. Mahdollisesti voitaisiin lisäksi edellyttää merkittävää määräenemmistöä vähemmistön edun turvaamiseksi. Vapaaehtoisuuden periaate todennäköisesti vähentää kielteisten piirteiden merkitystä, koska tällöin niihin voidaan varautua tehokkaasti ennakolta, eikä kielteisesti verkon hyödyntämiseen suhtautuvien yhdistysten tarvitse siirtyä hyödyntämään verkkoympäristöä. Todennäköisempää lienee, että vain harva yhdistys tosiasiassa ”siirtyisi verkkoon” vaan tällaista mahdollisuutta hyödyntäisivät nimenomaan jo nyt verkossa toimivat liikkeet.

Yhdistyslakia tulisi muuttaa, mikäli yhdistyksen toiminta kokonaan verkossa sallittaisiin. Vähimmillään ainakin seuraavia lainkohtia tulisi muuttaa:

- **17 § Jäsenten päätösvalta**. Pykälän sanamuodonkin mukaan kokous on fyysinen tapahtuma. Pykälässä voitaisiin nimenomaisesti sallia kokoontuminen pelkästään tietoliikenneyhteyden tai muun teknisen apuvälineen avulla. Tällöin ”kokous” ymmärrettäisiin koko yhdistyslaissa tapahtumana, joka voidaan järjestää myös sähköisesti.

- **24 § Kokouskutsu**. Kokouskutsussa on ilmaistava kokouksen ”paikka”. Pykälän sanamuotoa tulisi muuttaa siten, että se ottaisi huomioon pelkästään sähköisen kokoontumisen.

5.8 Yhdistyksen verkkotoiminnan edistämisen vaikutukset

Yhdistyksen verkkotoiminnan edistämiseen voidaan arvioida liittyvän ainakin seuraavia, osin päällekkäisiä näkökohtia.

YHDISTYKSEN VERKKOTOIMINNAN EDISTÄMISEEN LIITTYVÄT KIELTEISET ARGUMENTIT VASTUSTAVAT	YHDISTYKSEN VERKKOTOIMINNAN EDISTÄMISEN PUOLESTA PUHUVAT ARGUMENTIT
- Yhdistysten päätösten pätevyyden varmistaminen - Moite- ja mitättömyyskanteiden lisääntyminen - Jos rekisteröinti- ja muutosilmoitusprosesseja helpotetaan: rekisteritiedon oikeellisuuden varmistaminen - Jäsenten tunnistaminen - Suullisen käsittelyn väheneminen yhdistystoiminnassa - Väärinkäytösten mahdollisuuden lisääntyminen - Patentti- ja rekisterihallituksen työmäärä lisääntyy	- Kansalaistoiminta siirtyy enenevästi verkkoympäristöön - Osallistumiskynnys madaltuu – nykyisten yhdistysten hiljaiset jäsenet aktivoituvat - Yhdistystoiminnan aloittamiskynnys mataloituu – kansalaistoimintaa kanavoituu enemmän rekisteröityihin yhdistyksiin - Vaikuttamiskeinot helpottuvat ja paranevat - Perustuslain tarkoittama yhdistymisvapaus toteutuu sitä paremmin mitä sallivampi laki on yhdistyksen sisäisen toiminnan järjestämisessä - Myös kokonaan verkossa toimivan yhdistyksen salliminen lienee lainsäädännöllisesti yksinkertaisesti toteutettavissa - Oikeudelliset riskit ovat todennäköisesti hallittavissa

6. Johtopäätökset ja suositukset

Tässä luvussa esitellään tiivistetysti selvityksen suositukset oikeusministeriölle ja valtioneuvostolle.

1. Yhdistysten rekisteröiminen sähköisessä ympäristössä helpommaksi. Selvityksen perusteella yhdistyksen rekisteröiminen on tällä hetkellä melko yksinkertaista ja myös patentti- ja rekisterihallitus tarjoaa pelkästään verkossa toimivan rekisteröintipalvelun. Samoin yhdistyksen muutosilmoitukset voidaan tehdä verkossa. Tunnistustapana patentti- ja rekisterihallituksen palveluissa voidaan käyttää pankkitunnuksia. Tunnistuksen ongelmana on kuitenkin se, että tällä hetkellä asiamies ei voi käyttää yhdistyksen puolesta sähköistä palvelua, koska tunnistamisen tulee kohdistua yhdistyksen luottamushenkilöön (hallituksen puheenjohtaja). Olisi perusteltua tutkia mahdollisuus sallia myös valtuutetun asiamiehen toiminta sähköisesti, koska sille ei ole teknisiä esteitä. Yhdistyksen purkautuminen on myös melko helppoa, minkä johdosta yhdistysmuotoa voidaan käyttää kohtuullisen vaivattomasti myös väliaikaisiksi tarkoitetuissa tilanteissa, esimerkiksi kun verkossa toimiva kansalaistoiminta järjestyy muodollisesti.

2. Yhdistysrekisterin muutosilmoitusten nopeuttaminen. Patentti- ja rekisterihallituksen käsittelyaikojen tulisi osittain olla nopeampia tai mieluiten ”reaaliaikaisia” (tällä hetkellä perustaminen kestää keskimäärin 1-2 kuukautta ja jo hyväksytyillä vakiosäännöillä 2 viikkoa, sääntömuutokset 4-6 kuukautta). Yhdistysten rekisteröintiprosessiin ja lainsäädäntöön liittyen ei ehdoteta erityisiä muutoksia. Patentti- ja rekisterihallituksen yhdistysrekisteritietoja on vain rajoitetusti saatavilla maksuttomasti, mitä selvityksessä pidetään epäkohtana samoin kuin sitä, että yhdistyksen sääntöjä ei ole vielä saatavissa lainkaan sähköisessä muodossa.

3. Mahdollisen ”kevytrekisteröinnin” käyttöönotto. Selvityksen tekijät ovat saaneet palautetta, jonka mukaan kokonaan tai osittain verkossa toimivien lyhytaikaisten tai projektimuotoisen epämuodollisen ja rekisteröimättömän kansalaistoiminnan tukemiseksi tulisi olla mahdollisuus rekisteröityä kevyemmin kuin perustamalla yhdistys. Tällaiseen rekisteröintiin liittyisi mahdollisuus saada esimerkiksi julkisia tukia, antaa viranomaisia lausuntoja sekä osallistua hallinnon työryhmiin. Lisäksi voisi olla mahdollista saada myös rahankeräyslupa. Koska selvityksessä on todettu, että yhdistyksen rekisteröiminen on jo nyt mahdollista melko nopeasti ja vähällä työllä, tulisi selvityksen tekijöiden mielestä tarkemmin ensin selvittää tarvetta ns. kevytrekisteröinnille ja sen sisällölle. Olennaista on, hyväksyisivätkö erilaiset tukien myöntäjät kevytrekisteröinnin riittäväksi perusteeksi tuen myöntämiselle tällaiselle ”yhteisölle” ja mitä tietoja kevytrekisteröinnin yhteydessä merkittäisiin julkiseen rekisteriin.

4. Päätösten mitättömyyden tai moitteenvaraisen pätemättömyyden kriteerien tarkistaminen. Kynnys todeta päätös joko moitteen perusteella pätemättömäksi taikka mitättömäksi on yhdistysoikeudessa alempana, kuin esimerkiksi osakeyhtiöoikeudessa. Kuten edellä kohdassa 4.1 (11) on todettu, eri kokousvirheiden mahdollisuus korostuu selvästi virtuaalisessa ympäristössä toimittaessa. Tällöin tehtyihin päätöksiin voi jäädä piileviä, käytetystä teknologiasta johtuvia pätemättömyysperusteita. Tämän hetkisen oikeuskäytännön perusteella on todennäköistä, että esimerkiksi jo yhdenkin osallistujan estyessä osallistumasta kokoukseen, päätöstä voidaan myöhemmin pitää mitättömänä.

Vaikka yhdistystoiminta eroaa osakeyhtiölain tarkoittamasta kaupallisesta toiminnasta, matalampaa kynnystä päätöksen moitteenvaraisuuden ja mitättömyyden suhteen on vaikea perustella. Uuden teknologian tullessa laajemmin käyttöön mahdollisuudet kokousvirheisiin vain kasvavat. Selvityksessä esitetään harkittavaksi, että lainsäädännössä nimenomaisesti vahvistetaan osakeyhtiölain tapaan pätemättömyyden tai mitättömyyden aiheuttaviksi virheiksi vain ne, jotka ovat tosiasiassa voineet vaikuttaa päätöksen sisältöön. Toisaalta mahdollisessa tarkennettavassa sääntelyssä tulee huomioida yhdistyksille ominaiset piirteet ja erityisesti se, että yhdistyksen kokouspäätöksiin ei useimmiten liity samanlaisia taloudellisia intressejä, kuin osakeyhtiöiden päätöksissä.

5. Rahankeräyslupainstituution tarkistaminen. Selvityksessä on todettu, että rahankeräyksen aloittaminen ja toteuttaminen on luvanvaraista ja lupamenettelyä voidaan pitää hankalana sekä useille hankkeille liian pitkäkestoisena. Kansalaistoiminnan edistämiseksi voisi olla tarkoituksenmukaista selvittää, voidaanko rahankeräystä koskevaa sääntelyä muuttaa siten, että tietyin kriteerein lupa voitaisiin myöntää kevennetyssä menettelyssä tai lupaa ei tarvittaisi kaikkiin lain nykyisin kattamiin rahankeräyksiin. Esimerkkinä kevennetystä sääntelystä voisi olla keräys, jonka kertalahjoitusmäärä on kiinteästi rajattu (mikrolahjoitukset) ja jota voidaan toteuttaa vain esimerkiksi ennalta määrättyyn keräysmäärään saakka. Tällaisissa tilanteissa yhteiskunnallinen intressi on vähäisempi ja myös riski epärehellisestä toiminnasta pienempi. Selvityksessä ei esitetä, että rahankeräyslupa voitaisiin myöntää muulle kuin rekisteröidylle yhdistykselle. Kevennetty rahankeräysmahdollisuus auttaisi erityisesti verkossa toimivia tahoja, ryhmiä ja itsenäisiä kampanjoita.

6. Pääsy kaikkiin julkisiin asiakirjoihin ja tietoihin. Kaikki julkisin varoin tuotettu tieto tulisi saada verkossa kaikkien käyttöön, ellei laki nimenomaisesti rajoita asiakirjan julkisuutta. Verkkovaikuttamista voidaan edistää takaamalla hyvä ja helppo pääsy esimerkiksi kuntien ja valtion tietokantoihin. Näin ihmiset voisivat itse hakea tarvitsemiaan tietoja sekä luoda erilaisia palveluita, jotka vastaisivat käyttäjien tarpeita paremmin, kuin mitä julkinen sektori itse pystyy tarjoamaan. Lainsäädännössä tulisi pyrkiä edistämään tavoitetta, että kaiken julkisesti nähtävillä olevan aineiston pitäisi olla nähtävänä myös sähköisessä muodossa.

7. Julkishallinnon päätöksenteko avoimemmaksi ja vaikutusmahdollisuuksien tarjoaminen verkossa. Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet viralliseen päätöksentekoon verkossa tulisi saada kuntoon niin kunnissa, aluehallinnossa kuin valtionhallinnossa. Pidemmällä tähtäimellä käytännöt tulisi saattaa myös yhtenäiseen muotoon. Tämä voisi tarkoittaa yhtenäisen vaikuttamisalustan kehittämistä jokaiseen kuntaan. Vaikutusmahdollisuuksien lisäksi se tarjoaisi hallinnolle oman tiedotuskanavan. Tällä hetkellä eri kuntien käytännöt ovat erilaisia ja tietoa ei ole saatavilla yksityisyyden suojaan vedoten.

8. Lisää verkkoviestintää ja koulutusta. Verkkovaikuttamisen mahdollisuuksien edistämiseksi tarvitaan jatkuvaa koulutusta ja viestintää niin hallinnossa kuin järjestöissäkin. Mahdolliset valmiit verkkoalustat, ratkaisut ja koulutusten tarjoaminen tukevat verkossa tapahtuvaa kansalaistoimintaa. Julkisella sektorilla verkkovaikuttamista voidaan edistää tekemällä erilainen toiminta mahdollisimman yksinkertaiseksi. Maaperä verkkovaikuttamiselle on hyvä. Tarvitaan kuitenkin jatkuvaa verkkoviestintää.

9. Sosiaalisen median hyödyntäminen hallinnossa. Hallinnon kannattaa keskittää voimavaroja sinne, missä ihmiset muutenkin liikkuvat. Verkkoyhteisöissä liikkuvaa suurta tietomäärää kannattaa hyödyntää esimerkiksi pyytämällä lausuntoja ja näkemyksiä suoraan eri aiheiden ympärille syntyneistä Facebook-ryhmistä ja muista sosiaalisen median palveluista. Julkisen sektorin verkkoviestinnän ei välttämättä tarvitse perustua uusille palveluille, mikäli voidaan mennä sinne, missä ihmiset jo valmiiksi ovat. Juuri nyt pitää mennä Facebookiin ja käyttää tiedotuksessa esimerkiksi Twitteriä. Tulevina vuosina palvelut voivat kuitenkin olla aivan toisenlaisia. On tärkeää, että julkisen sektorin verkkopalvelut voidaan linkittää muihin medioihin ja kehittää niitä siltä pohjalta, että niitä on mahdollista viedä joustavasti erilaisille alustoille.

10. Resursseja verkkovaikuttamiselle. Verkossa tapahtuvaa kansalaistoimintaa voi tukea myös kohdistamalla suoraan varoja järjestöjen viestinnällisiin resursseihin ja riittävään koulutukseen sekä tukemalla siirtymistä perinteisistä viestintämuodoista (esimerkiksi painotuotteet) kohti sähköistä viestintää ja kampanjointia. Lisäksi olisi syytä tukea yksittäisiä palveluita ja verkkoalustojen kehitystä, mikä mahdollistaisi verkossa tapahtuvan kansalaistoiminnan. Kansalaistoiminnan tukeminen hallinnon suunnalta lienee kuitenkin harvoin tarpeellista varsinaisessa rahallisen tukemisen muodossa.

11. Verkkovaikuttaminen samalle viivalle perinteisen kansalaistoiminnan kanssa. Verkossa tapahtuva kansalaistoiminta tulisi rinnastaa perinteiseen kansalaistoimintaan ja sitä tulisi voida tukea samalla tavalla. Esimerkiksi verkkolehden tekeminen tulisi nähdä samanarvoisena kuin perinteisen lehden tekeminen. Erilaiset lausunnot ja allekirjoitukset tulisi voida toimittaa aina myös sähköisesti. Lisäksi sähköinen dokumentaatio ja sähköinen jäsenviestintä tulisi nähdä samalla viivalla perinteisen dokumentaation ja viestinnän rinnalla.

12. Kansalaistoiminnan tutkimuspanoksia verkkovaikuttamiseen. Toistaiseksi käytössä on yllättävän vähän tutkittua tietoa verkkovaikuttamisesta ja täysin verkossa tapahtuvasta kansalaistoiminnasta. Kansalaisyhteiskuntatutkimuksessa liikutaan edelleen usein 1960-luvun viitekehyksessä, kun ihmetellään, miksi esimerkiksi nuoret eivät osallistu yhteiskunnalliseen toimintaan perinteisiä vaikuttamiskanavia pitkin. Yhteiskunta on muuttunut. Kun yhteiskunta muuttuu, on selvää, että myös tavat vaikuttaa ja osallistua siihen muuttuvat.

13. Verkon käytön laajentaminen ja ”verkkoyhdistys”. Koska käytännön kokemuksia ei vielä ole, selvityksessä ei ole voitu tutkia, kuinka 1.9.2010 voimaan tulleen yhdistyslain sallima etäosallistumismahdollisuus toimii käytännössä. Selvityksessä on pyritty esittelemään keskeiset verkon käytön lisäämisen sallimista puoltavat ja vastustavat seikat. Selvityksessä ei tunnistettu sellaista perustetta, joka toimisi ehdottomana esteenä kokonaan verkossa toimivan yhdistyksen sallimiselle. Selvityksessä suositellaan, että lainsäädäntöä harkitaan muutettavaksi siten, että kokonaan verkossa toimiva yhdistys olisi mahdollista perustaa.

7. Selvityksessä käytetty aineisto

7.1 Kirjallinen ja verkkomateriaali

Analyzing Internet-Based Collaborations
http://ivolunteer.org.il/Eng/Index.asp?ArticleID=487&CategoryID=131

Avaaz
http://www.avaaz.org

Bowling alone but online together, social capital in e-communities
http://truman.missouri.edu/uploads/publications/scott%20and%20johnson%20online%20communities.pdf

Bylaws Change to Be Put to Vote at ABA Membership Meeting
http://www.news.bookweb.org/news/bylaws-change-be-put-vote-aba-membership-meeting

Dinosaurs in Cyberspace British Trade Unions and the Internet
http://www.esri.salford.ac.uk/ESRCResearchproject/papers/ward_lusoli_psa2002.pdf

Electronic Voting and Notification: Is It worth A Try For Your Association
http://mcgovernlegal.com/?page=detail&id=121

Electronic voting policy for the election of directors
http://www.caamp.org/meloncms/media/Electronic%20Voting%20Policy.pdf

From the Webbs to the Web: The Contribution of the Internet to Reviving Union Fortunes
http://www.law.harvard.edu/programs/lwp/2005April.pdf

Gutenberg-projekti
http://fi.wikipedia.org/wiki/Gutenberg-projekti

Helsingin kaupungin fillarikanava
http://fillarikanava.hel.fi/

Helsingin Sanomat (28.2.1010) Vanhanen, Yle ja aktivistit kiistelevät turkistarhakuvien alkuperästä
http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Vanhanen+Yle+ja+aktivistit+kiistelev%C3%A4t+turkistarhakuvien+alkuper%C3%A4st%C3%A4/1135253317341

Hintikka, Kari A. (2009) Kansalaiset, liikehdinnät, puolueet ja internet. Teoksessa Mickelsson, Rauli (toim.) *Puolueiden tulaveisuus*. Oikeusministeriön julkaisu 2009:6.

Hommaforum
http://hommaforum.org/

Ikkuna Suomen Luontoon
http://www.ikkunasuomenluontoon.fi

IT-viikko (18.8.2010) Google-pomo: Nettimokaajat vaihtavat nimeä
http://www.itviikko.fi/tietoturva/2010/08/18/google-pomo-nettimokaajat-vaihtavat-nimea/201011401/7

Kiva
http://www.kiva.org

Linux
http://fi.wikipedia.org/wiki/Linux

One Click Org
http://www.oneclickor.gs

Piraattipuolue
http://www.piraattipuolue.fi/

Retkiopas
http://www.retkiopas.fi

SETI@Home –projketi
http://fi.wikipedia.org/wiki/SETI@home

Small, Gary W. & Gigi Vorgan (2008) *iBrain: Surviving the Technological Alteration of the Modern Mind*. Harper Collings Publications, New York.

Stranius, Leo & Mikko Salasuo (2008) Talonvaltaus liikkeenä – miksi squat ei antaudu? Nuorisotutkimusverkosto
http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/talonvaltaus.pdf

Suomalaiset osallistujina. Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen
http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/1247667713779

Tarhauskielto-kampanja
http://www.tarhauskielto.fi

The Creation of the e-union: The use of ICT by British Unions
http://www.rogerdarlington.me.uk/E-union.html

Tilastokeskus 26.10.2010: Jo joka toinen suomalainen käyttää internetiä useasti päivässä
http://www.tilastokeskus.fi/til/sutivi/2010/sutivi_2010_2010-10-26_tie_001_fi.html

Ushahidi
http://www.ushahidi.com

Using the Internet for Union Democracy: limits and possibilities
http://www.uniondemocracy.com/UDR/36-using%20internet%20for%20union%20dem.htm

Valtioneuvoston periaatepäätös demokratian edistämisestä Suomessa 4.2.2010
http://www.vn.fi/toiminta/periaatepaatokset/periaatepaatos/fi.jsp?oid=287174

Wikileaks
http://www.wikileaks.org

Wikipedia
http://fi.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Tietoja

Ydinvoima.fi, Äänestä ydinvoima historiaan -kampanja
http://www.ydinvoima.fi/

YLE (3.8.2010) Poliisi huolissaan Facebook-keräyksistä
http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2010/08/poliisi_huolissaan_facebook-kerayksista_1874689.html

YLE (18.2.2010): Sinnemäki kieltäisi turkistarhauksen
http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2010/02/sinnemaki_kieltaisi_turkistarhauksen_1457011.html

Yleislakko-sivu Facebookissa
http://www.facebook.com/pages/Yleislakko-15102010/151367591568865?ref=ts

7.2 Haastatteluaineisto ja seminaarimateriaalit

Tätä selvitystä varten on keskusteltu seuraavien henkilöiden kanssa. Selvitys ei kuitenkaan välttämättä vastaa osittainkaan keskustellun henkilön mielipidettä.

Keskustelu Tanja Aitamurto, joukkoälyn tutkija ja toimittaja

Keskustelu Tuomas Aivelo, koordinaattori, Ikkuna Suomen luontoon

Keskustelu Liisa-Maija Aukia, viestintäpäällikkö, Luonto-Liitto

Keskustelu Aaro Harju, pääsihteeri, Kansalaisfoorumi

Keskustelu Heikki Halila, professori, Helsingin yliopisto

Keskustelu Anu Heikkilä, hallituksen jäsen, Keravan ympäristönsuojeluyhdistys

Keskustelu Nelli Heinimo, päätoimittaja, Kulutus.fi

Keskustelu Helvi Heinonen-Tanski, dosentti, Kuopion yliopisto

Keskustelu Tom Henriksson, kansalaisaktivisti

Keskustelu Kari A. Hintikka, verkkotutkija, Jyväskylän yliopisto

Keskustelu Liisa Hulkko, Luonnonsuojelija-lehden toimitussihteeri, Suomen luonnonsuojeluliitto

Keskustelu Olli Hämäläinen, Kansalaisaktivisti

Keskustelu Veera Juvonen, Web Manager, Greenpeace Nordic

Keskustelu Jussi Karmala, toimituspäällikkö, Sharewood

Keskustelu Riitta Lae, vt. yhdistysrekisterijohtaja

Keskustelu Tuire Laurinolli, FK, puheenjohtaja, Suomen luonnonsuojeluliiton valtuusto

Keskustelu Susanna Neiglick, WWW-suunnittelija, Luonto-Liitto

Keskustelu Matti Nieminen, viestintäpäällikkö, Suomen luonnonsuojeluliitto

Keskustelu Pasi Palmulehto, puheenjohtaja, Piraattipuolue

Keskustelu Jarna Pasanen, kansalaisaktivisti ja vapaa tutkija

Keskustelu Tapani Tarvainen, puheenjohtaja, Electronic Frontier Finland ry (Effi)

Keskustelu Teemu Tuovinen, Pohjanmaan piirin aluesihteeri, Suomen luonnonsuojeluliitto

Keskustelu Heikki Sairanen, puheenjohtaja, Vihreät Nuoret ja Opiskelijat ViNO ry

Keskustelu Risto Sulkava, puheenjohtaja, Suomen luonnonsuojeluliitto

Keskustelu Matias Turkkila, puheenjohtaja, Homma ry

Keskustelu Tapani Veistola, luonnonsuojeluasiantuntija, Suomen luonnonsuojeluliitto

Lisäksi selvitystä varten on hyödynnetty seuraavien tapahtumien esitysmateriaalia:

Seminaarimateriaali: Vaikuttaminen verkossa, uusia mahdollisuuksia kansalaisille 1.6.2010

Viestintätyöpaja: Monelta monelle: käytännön vinkkejä sosiaalisen median hyödyntämiseen viestinnässä ja vaikuttamistyössä 26.8.2010

Sauna 2010 päättäjäkurssi osallistumisesta ja vaikuttamisesta 30.–31.8.2010

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7059
ISBN 978-952-259-098-5 (nid.)
ISBN 978-952-259-099-2 (PDF)
Hinta/pris 20,00 €

TILAUKSET
Edita Prima Oy
Asiakaspalvelu
vaihde 020 450 011
faksi 020 450 2470
asiakaspalvelu.prima@edita.fi

BESTÄLLNINGAR
Edita Prima Ab
Kundservice
växel 020 450 011
fax 020 450 2470
asiakaspalvelu.prima@edita.fi